

**Ελληνικό Μεσογειακό
Πανεπιστήμιο**

Σχολή Επιστημών Υγείας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

**«ΙΣΤΟΡΙΑ, ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Ράτσικα Νικολέττα (επίκουρη καθηγήτρια τμήματος Κοινωνικής
Εργασίας)

Φαίη Αστυρακάκη, Βρακά Βίκυ, Καμαράδου Μαρία
Ηράκλειο 2021

Copyright@ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.
<https://sw.hmu.gr/>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των Αστυρακάκη Φαίη, Βρακά Βίκυ, Καμαράδου Μαρία, του επιβλέποντα καθηγητή Ράτσικα Νικολέτα και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ

Αστυρακάκη Φαίη

Βρακά Βίκυ

Καμαράδου Μαρία

Δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο: « **Ιστορία, Εξέλιξη
και Προοπτικές της Κοινωνικής Εργασίας στην Κοινότητα**»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν
χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης, δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν
οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε
οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο
παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

Αστυρακάκη Φαίη

Βρακά Βίκυ

Καμαράδου Μαρία

*Πτυχιακή εργασία--Αστρακάκη Φαίη, Βρακά Βίκυ, Καμαράδου
Μαρία-----«Ιστορία, Εξέλιξη και Προοπτικές της Κοινωνικής εργασίας στην
Κοινότητα»*

Στο μέμνη

*Πτυχιακή εργασία--Αστρακάκη Φαίη, Βρακά Βίκυ, Καμαράδου
Μαρία-----«Ιστορία, Εξέλιξη και Προοπτικές της Κοινωνικής εργασίας στην
Κοινότητα»*

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία σχετίζεται με την κοινωνική εργασία στην κοινότητα. Συγκεκριμένα, στο 1^ο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην ιστορική αναδρομή της κοινοτικής εργασίας τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο· Αμερική, Αγγλία, Λατινική Αμερική. Σημειώνεται το πώς έκανε την εμφάνιση της η προσέγγιση στην Αγγλία και πως εξελίχθηκε στις υπόλοιπες χώρες. Ενδεικτικό παράδειγμα κοινοτικής παρέμβασης αποτελεί η κριτική παιδαγωγική του Freire. Στη συνέχεια, ακολουθεί μια υποενοότητα που επικεντρώνεται στην απόπειρα ορισμού, αλλά και στις θεωρητικές προσεγγίσεις της κοινωνικής εργασίας στην κοινότητα. Στο 2^ο κεφάλαιο, αναδείχθηκαν οι επιπτώσεις και ηθικές προκλήσεις της πανδημίας και της οικονομικής κρίσης ως προς τη δράση του κοινωνικού λειτουργού και ως προς τη λειτουργία της κοινωνίας συνολικότερα. Παράλληλα, σημειώθηκε η συμβολή της τεχνολογικής εξέλιξης στο έργο της κοινοτικής εργασίας. Στο τελευταίο κεφάλαιο της πτυχιακής μας εργασίας, προβάλλαμε τις προοπτικές και προτείναμε εναλλακτικούς τρόπους παρέμβασης όσον αφορά τη δράση των κοινωνικών λειτουργών στην κοινότητα.

Λέξεις-κλειδιά: κοινοτική εργασία, επιπτώσεις, πανδημία, οικονομική κρίση, ηθικές προκλήσεις, ριζοσπαστική

Abstract

This dissertation is related to social work in the community. Specifically, in Chapter 1 we will refer to the historical background of community work both in Greece and globally • America, England, Latin America. It is noted how the approach appeared in England and how it evolved in other countries. An illustrative example of community intervention is Freire's critical pedagogy. This is followed by a subsection that focuses on the definition attempt, but also on the theoretical approaches to social work in the community. In the second chapter, the effects and moral challenges of the pandemic and the economic crisis were highlighted in terms of the action of the social worker and in terms of the functioning of society as a whole. At the same time, the contribution of technological development to the work of community work was noted. In the last chapter of our dissertation, we outlined the perspectives and suggested alternative ways of intervening regarding the action of social workers in the community.

Keywords: community work, consequences, pandemic, financial crisis, ethical challenges, radical

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1: Ιστορία και εξέλιξη της κοινοτικής εργασίας.....	11
1.1 Ορισμός της κοινωνικής εργασίας.....	11
1.2 Κομβικά σημεία στην Κοινοτική Εργασία.....	13
1.3 Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα κατά την αποικιοκρατία.....	14
1.4. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στην Αγγλία.....	15
1.5. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στην Αμερική.....	20
1.6. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στη Λατινική Αμερική.....	23
1.7. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στην Ελλάδα.....	25
1.8. Απόπειρα ορισμού.....	28
1.9. Μοντέλα κοινοτικής εργασίας.....	30
1.10 Θεωρίες της κοινοτικής εργασίας.....	38
1.11. Συνοπτικά.....	42
Κεφάλαιο 2: Η κοινοτική εργασία σε περιόδους κρίσεων.....	42
2.1 Ζώντας με το covid-19 στην Ελλάδα.....	42
2.2 Η κοινωνική εργασία στη κοινότητα και η τεχνολογία.....	46
2.3 Ηθικές προκλήσεις.....	49
2.4 Οικονομική κρίση.....	54
2.4.1. Περίοδος λιτότητας.....	54
2.4.2. Ο κεντρικός άξονας της δράσης των οργανώσεων.....	57
2.4.3. Πρωτοβουλίες αλληλεγγύης.....	58
2.4.4. Ανταλλακτικά δίκτυα.....	59
2.4.5. Άτυπα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης – προσφοράς.....	61
2.4.6. Τυπικές οργανώσεις.....	62
2.4.7. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.....	63
2.5. Συνοπτικά.....	65
3 ^ο κεφάλαιο : Προοπτικές της κοινοτικής εργασίας.....	65
3.1. Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία.....	66
3.2. Πράσινη Κοινωνική Εργασία.....	73
3.3. Κοινωνική εργασία στο δρόμο-Street work.....	76
3.3.1. Κάποιες ενδεικτικές δράσεις.....	78
3.3.2 Στόχοι.....	79
3.3.3 Μορφές εργασίας στο δρόμο.....	80

3.3.4. Στόχοι εργασίας στο δρόμο.....	81
Συμπεράσματα.....	83

Εισαγωγή

Το θέμα ,με το οποίο θα ασχοληθούμε, αφορά την ιστορία, την εξέλιξη, αλλά και τις προοπτικές της Κοινοτικής Κοινωνικής Εργασίας. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 τα Ηνωμένα Έθνη υλοποιούσαν προγράμματα που απέβλεπαν στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής στους τομείς πρόνοιας, κατοικίας, υγείας, παιδείας με την ενεργό συμμετοχή των κατοίκων της τοπικής κοινότητας. Έπειτα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 στις ΗΠΑ και την Δ. Ευρώπη, οι κοινότητες άρχισαν να κινητοποιούνται για τον εκδημοκρατισμό, τη διεκδίκηση κοινωνικών δικαιωμάτων και την άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

Στην Ελλάδα, η ΚΕΚ πρωτοεμφανίστηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο. Αναδείχτηκε η αναγκαιότητα ανασυγκρότησης της κοινωνίας, αποκατάστασης των υλικών καταστροφών και των κοινωνικών δομών για την ψυχολογική υποστήριξη των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, ο Ο.Η.Ε χρηματοδοτεί διάφορα προγράμματα, τα οποία συντονίζει το υπουργείο Πρόνοιας. Επίσης, στο υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας ιδρύεται ειδικό γραφείο με τη συμμετοχή των Ηνωμένων Εθνών για την εκπόνηση αυτών των προγραμμάτων. Ως εκ τούτου, δόθηκε έμφαση στο να επέλθει η κοινωνική αλλαγή, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος Κοινοτικής Ανάπτυξης.

Μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως η πλουραλιστική, ριζοσπαστική, φεμινιστική, μαρξιστική, αντιρατσιστική προσέγγιση, είναι δυνατόν να κατανοήσουμε την κοινοτική εργασία ως διακριτή μέθοδο και το πώς έχει εξελιχθεί μέσα στους χρόνους. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η κοινοτική

εργασία, που πρωτοκαθιερώθηκε στη Βρετανία, και η κοινωνική εργασία με κοινότητα, η οποία είναι μια διακριτή μέθοδος της ΚΕ, έχουν κοινές αξίες και όμοια μεθοδολογία παρέμβασης.

Καθώς η ΚΕ κατασκευάζεται κοινωνικά και αλλάζει ανάλογα με τα προβλήματα που οι εξυπηρετούμενοι φέρνουν στις οργανώσεις, η ΚΕΚ και ιδιαίτερα η παροχή υπηρεσιών στην κοινότητα (outreach work) αναδείχθηκε τα τελευταία χρόνια ως σημαντικό μοντέλο παροχής κοινωνικής φροντίδας, εξαιτίας αρχικά της οικονομικής κρίσης, και στη συνέχεια της πανδημίας. Η οικονομική κρίση έφερε στην επιφάνεια προβλήματα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και νέες προτάσεις τοπικής ανάπτυξης και εργασιακής απασχόλησης για τις ευάλωτες ομάδες, όπως για παράδειγμα ανταλλακτικά δίκτυα, άτυπες και τυπικές οργανώσεις αλληλεγγύης-προσφοράς, κοινωνικές επιχειρήσεις, ενώ η πανδημία του covid-19 δημιούργησε την ανάγκη για «βοήθεια στο σπίτι» για πολύ περισσότερους πληθυσμούς.

Πέρα λοιπόν από την ιστορική εξέλιξη της ΚΕΚ, μας ενδιαφέρει να μελετήσουμε τις αλλαγές και τις μελλοντικές προκλήσεις που τα νέα κοινωνικά προβλήματα φέρουν στις υπηρεσίες και τροποποιούν τη μέθοδο της ΚΕΚ. Βασικός σκοπός λοιπόν της εργασίας μας είναι η ανταπόκριση στα ερωτήματα που δημιουργούνται σχετικά με την ιστορία και την εξέλιξη της ΚΕΚ, με έμφαση στην τελευταία 10ετία, δεδομένου της εμφάνισης της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας, αλλά και ποιες είναι οι μελλοντικές προοπτικές της.

Εν κατακλείδι, αξίζει να αναφερθεί και ο συμβολικός χαρακτήρας των χρωμάτων που κοσμούν το εξώφυλλο της εργασίας μας. Το κόκκινο συμβολίζει την εξέγερση και τον αγώνα υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το πράσινο την κοινωνική προσφορά και το μωβ συμβολίζει την ανώτερη πνευματική εξέλιξη, που

προκύπτει μέσα από τη ποιοτική ενασχόληση του ατόμου με κάθε ουσιαστική πηγή γνώσης.

Κεφάλαιο 1: Ιστορία και εξέλιξη της κοινοτικής εργασίας

1.1 Ορισμός της κοινωνικής εργασίας

Η Κοινωνική Εργασία ως επάγγελμα, ως λειτουργήμα και ως εφαρμοσμένη επιστήμη είναι δύσκολο να οριστεί. Θα μας βοηθήσει ιδιαίτερα η διαπίστωση που επισημαίνει η Καλλινικάκη (2011:13) της H.H. Perlman, η οποία κάνει λόγο σχετικά με το ότι «η Κοινωνική Εργασία συνιστά ένα φαινόμενο, το οποίο είναι συγχρόνως πολύπλοκο, δυναμικό και σε κατάσταση εξέλιξης». Συνειδητοποιούμε, λοιπόν, ότι η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας συνέχεια εξελίσσεται και αλλάζει ανάλογα με τις συνθήκες της εκάστοτε κοινωνίας. Μια άλλη διαπίστωση του Thompson που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί χρήσιμη, είναι η συμβολή της κοινωνικής εργασίας στην προσπάθεια απόλειψης των προβλημάτων, τα οποία οφείλονται ως επί το πλείστον στις αποτυχίες των πολιτικών συστημάτων, της κοινωνικής πολιτικής (Καλλινικάκη, 2011:21). Χρειάζεται, όμως, να αναζητήσουμε τις ρίζες της Κοινωνικής Εργασίας, ώστε να διερευνήσουμε την κοινοτική κοινωνική εργασία. Σίγουρα, μέσα στο αμφιθέατρο έχουμε δημιουργήσει μια εικόνα πως το συγκεκριμένο επάγγελμα ταυτιζόταν με τη λέξη «φιλανθρωπία». Συγκεκριμένα, η Κοινωνική εργασία έχει τις ρίζες της στην Αγγλία του 19^{ου} αι. όπου οι πρόδρομοι της κοινωνικής εργασίας, οι «φιλικές επισκέπτριες» (friendly visitors), πρόσφεραν φιλανθρωπικό έργο σε

ανθρώπους των φτωχών στρωμάτων που διαβιούσαν μέσω της επαιτείας. Πρόκειται για γυναίκες της μεσαίας τάξης, οι οποίες βοηθούσαν τους φτωχούς κατά κύριο λόγο με υλικά αγαθά. Έπειτα, το 1840 προχώρησαν στην οργάνωση ενώσεων με στόχο την εξάλειψη της φτώχειας και στη συνέχεια, το 1870, ίδρυσαν φιλανθρωπικές οργανώσεις. Παράλληλα, στις ΗΠΑ, οι φιλικές επισκέπτριες είχαν το ρόλο του «καθοδηγητή», μιας και παρότρυναν τον φτωχό πληθυσμό στο «σωστό δρόμο». Δηλαδή, τους προωθούσαν προς την εύρεση εργασίας, τους προέτρεπαν να εγγράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο, τους κατεύθυναν σχετικά με τη διαχείριση του εισοδήματός τους.

Στην προσπάθεια μας να αποδώσουμε έναν ορισμό στην επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο που αποδίδει ο IFSW, ο οποίος είναι και ο τελευταίος και ανταποκρίνεται στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Ο ορισμός σύμφωνα με την Διεθνή Ομοσπονδία των Κοινωνικών Λειτουργών, όπως διαμορφώθηκε τον Ιούλιο του 2014 στη Μελβούρνη , είναι ο εξής:

Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους."

1.2 Κομβικά σημεία στην Κοινοτική Εργασία

Σχετικά με την Κοινοτική Εργασία μπορούμε να παρατηρήσουμε ομοιότητες ήδη από τα Αρχαία χρόνια. Ας υποθέσουμε ότι η Κοινοτική Εργασία είχε τη μορφή της συλλογικής δράσης, με σκοπό την επίτευξη κοινών στόχων. Αυτή η συλλογική δράση μάς παραπέμπει στο θεσμό του *δήμου*, όπου οι πολίτες είχαν τη δυνατότητα να νομοθετούν ή να ψηφίζουν δια της ανατάσεως του χειρός και μ' αυτόν τον τρόπο προσπαθούσαν να επιλύσουν διάφορα ζητήματα της καθημερινότητας. Όπως αναφέρει και ο Δουατζής (Σταθόπουλος,2005:48) από την εποχή του Ομήρου, η τοπική κοινότητα ήταν γνωστή ως *δήμος*. Έπειτα, στη βυζαντινή περίοδο την κοινότητα διαδέχτηκε το *άστυ*.

Πριν προχωρήσουμε στην αναλυτικότερη ιστορική αναδρομή της κοινοτικής εργασίας, θα χρειαστεί να τονίσουμε κάποια γεγονότα που επηρέασαν την ανάπτυξη της Κοινωνικής Εργασίας στην Κοινότητα. Επιλέγουμε να τονίσουμε την κοινωνικοοικονομική και πολιτική κατάσταση που έλαβε χώρα το 1968. Παρατηρείται, λοιπόν, παγκοσμίως ένα έντονο ξέσπασμα επαναστάσεων και εξεγέρσεων προς υπεράσπιση των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των φοιτητών και της εργατικής τάξης. Καθώς στα τέλη της δεκαετίας του '60 η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση και κρίνεται ακόμα πιο απαραίτητη η παρέμβαση του κράτους όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας, της ανεργίας, ακολουθούν αντιδράσεις σε μια σειρά από χώρες με πρωτοπορία τους φοιτητές. Τρανταχτό παράδειγμα αποτελεί ο Μάης του '68 στο Παρίσι με τους φοιτητές να εξεγείρονται ενάντια στην εξουσία του Ντε Γκολ, να καταλαμβάνουν τα πανεπιστήμια και να στηρίζουν την εργατική τάξη, η οποία ξεκίνησε ένα απεργιακό κύμα με καταλήψεις εργοστασίων. Αντίστοιχα, στο Λονδίνο το 1968 ξέσπασαν αντιπολεμικές διαδηλώσεις ενάντια στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό στο Βιετνάμ με εκατοντάδες διαδηλωτές στο δρόμο

(Harman,C.,2018:15). Επιπλέον, σημειώνεται η έντονη φυλετική βιαιότητα στις ΗΠΑ, η δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ και η θέσπιση του Νόμου για τα πολιτικά δικαιώματα που επέτρεπε το δικαίωμα ψήφου του μαύρου πληθυσμού της Αμερικής. Ήταν μια χρονιά που έπαιξε καθοριστικό ρόλο και στην ανάπτυξη της κοινοτικής εργασίας αλλά, όπως αναφέρει και ο Kettle, "μια χρονιά που μετά από αυτή τίποτα δεν θα μπορούσε να παραμείνει ίδιο, μια χρονιά που χωρίζει τις εποχές, και μια χρονιά που στιγμάτισε μια γενιά για πάντα" (Kettle 1988: 3).

1.3 Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα κατά την αποικιοκρατία

Μία στοιχειώδης μορφή κοινοτικής εργασίας χρονολογείται πριν τον 19^ο αι. στη Βρετανία κατά την αποικιοκρατική περίοδο. Ο κύριος σκοπός εκείνη την εποχή ήταν η ενσωμάτωση των τρίτων χωρών στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος , π. χ πληθυσμοί της Αφρικής. Το Αποικιακό Γραφείο είχε σκοπό την εφαρμογή τεχνικών της κοινοτικής ανάπτυξης ώστε να «προσαρμοστούν» και να ενταχθούν σ' αυτό το νέο σύστημα οι πληθυσμοί της Αφρικής, με ποιον τρόπο όμως; Η διαδικασία περιλάμβανε την ένταξη ντόπιων από τις τρίτες χώρες σε θέσεις εξουσίας, υψηλές θέσεις , όπου θα απολάμβαναν κάποιου είδους προνόμια, με αντάλλαγμα να εφαρμόζουν τις εντολές των Βρετανών αποικιοκρατών.

Ο Bannet¹, είχε υλοποιήσει μια εργασία σχετικά με την κοινοτική ανάπτυξη στη Νιγηρία στα πλαίσια της αποικιοκρατίας. Παρόλα αυτά, ήταν επικριτικός ως προς τη χρήση της κοινοτικής ανάπτυξης που στόχο είχε τον έλεγχο των αποικιοκρατών σε αυτούς τους πληθυσμούς.

Έπειτα, αυτό συνεχίστηκε, καθώς ο συγγραφέας αναφέρει ότι «*Η κοινοτική ανάπτυξη συνεχίστηκε στις αναπτυσσόμενες χώρες και μετά από την διάλυση της*

¹ Βρετανός κοινοτικός λειτουργός

αποικιοκρατίας διαδραματίζοντας ένα βασικό ρόλο στην καταπολέμηση της
διάδοσης του κομμουνισμού.»

Από αυτή την απάνθρωπη προσέγγιση που διαδραματίστηκε κατά την
αποικιοκρατία, προκλήθηκε το αίσθημα της αντίστασης και του αγώνα ενάντια
στην αποικιοκρατία, το αίσθημα της αλληλεγγύης, η πάλη για τα δικαιώματα των
μαύρων , τα οποία μεταφέρθηκαν και στην Βρετανία και στις ΗΠΑ. (Κ.Poll:10)

1.4. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στην Αγγλία

Στις αρχές του 19^{ου} αι. οι Φαβιανοί εξέφρασαν και υποστήριξαν τη θεωρία,
ότι ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αλλάξει και να επηρεάσει με τις ενέργειες
του το κοινωνικό γίγνεσθαι. Σ' αυτά τα πλαίσια αναπτύχθηκε και η έννοια του
κράτους πρόνοιας, όπου αναπαρήγαγε την ιδεολογία ότι η κοινωνία ήταν
υπεύθυνη για την παροχή ενός αξιοπρεπούς επιπέδου ζωής προς όλους τους
ανθρώπους ανεξαιρέτως. Παρακάτω ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή για την
εμφάνιση της κοινοτικής εργασίας στην Αγγλία:

- Κατά τα πρώιμα χρόνια υπήρχε η *Charity Organization Society*, η
οποία ιδρύθηκε το 1869 και είχε σκοπό την ορθολογική εφαρμογή της
φιλανθρωπικής βοήθειας. Όμως, η συγκεκριμένη οργάνωση αξιολογούσε
ποιος ήταν άξιος και έχρηζε φιλανθρωπικής βοήθειας, με την παρακολούθηση
και την παρέμβαση μέσω οργανωμένων επισκέψεων στον φτωχό πληθυσμό
(Κ.Poll:13).

- ο Barnett², δημιούργησε την Πανεπιστημιακή Συνοικιακή Ένωση
(University Settlement Association). Ένα χρόνο μετά ίδρυσε στην οδό

² ένας από τους ιδρυτές της Charity Organization Society ·στην πραγματικότητα οι απόψεις του
διέφεραν από αυτές της οργάνωσης, καθώς ο ίδιος υποστήριζε την αναδιανομή των προνομίων υπέρ
των φτωχών·

Commercial του Ανατολικού Λονδίνου, το πρώτο συνοικιακό κέντρο και το ονόμασε *ToynbeeHall*, στο οποίο θα αναφερθούμε περαιτέρω παρακάτω.

(K.Poll:13)

- Ο Payne επισημαίνει ότι η πρακτική της κοινωνικής εργασίας ταυτίστηκε με την κοινότητα και σ' αυτό έπαιξαν ρόλο οι πρωτοπόροι της κοινωνικής εργασίας κατά το 19^ο αι. στο «κίνημα κοινωνικής αποκατάστασης» ή αλλιώς *Social Settlements Movement*. (Καλλινικάκη, 2012:212). Το εν λόγω κίνημα δημιουργήθηκε κατά τη περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης, όπου χιλιάδες άνθρωποι έπεφταν θύματα εκμετάλλευσης των μεγάλων αστικών βιομηχανιών. Ένα τέλος σε αυτή τη κατάσταση αποφάσισαν να δώσουν μια ομάδα φοιτητών της Οξφόρδης, στα πλαίσια των συνοικιών που είχε ιδρύσει ο Barnett, όπου εγκατέστησαν μορφωμένα άτομα κάθε φύλου στις φτωχές συνοικίες της πόλης, ώστε να αναμειχθούν με τον υπάρχοντα πληθυσμό, να τους μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους και να τους βοηθήσουν κάνοντας κοινωνική εργασία. Μπορούμε να αιτιολογήσουμε αυτή την παρέμβαση, καθώς η μεσολάβηση των κοινωνικών λειτουργών τότε είχε ως στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν διάφορες ευάλωτες ομάδες, άνθρωποι που υπέφεραν από την φτώχεια, την ανεργία και την εξαθλίωση ως απόρροια από τη βιομηχανική επανάσταση. Έτσι, λοιπόν, μας εξηγεί η Καλλινικάκη, ιδρύθηκαν προνοιακά κέντρα στις φτωχές συνοικίες (*neighborhoodwelfarecenters*), τα οποία στελεχώθηκαν από νεοεισερχόμενους του κλάδου. Η διαδικασία ήταν η εξής: οι συγκεκριμένοι νέοι, οι οποίοι ήταν τελειόφοιτοι πανεπιστημίων και εύποροι, δεσμεύτηκαν να διαμείνουν σε αυτές τις περιοχές, να προσφέρουν στους κατοίκους τις υπηρεσίες τους, οι

οποίες είχαν εκπαιδευτικό, ψυχαγωγικό και επαγγελματικό χαρακτήρα. Ο στόχος ήταν διττός, να γνωρίσουν μεν οι νέοι κοινωνικοί λειτουργοί τις συνθήκες όπου διαβιούσαν οι κάτοικοι των φτωχών συνοικιών, αλλά και να ενδυναμώσουν αυτόν τον πληθυσμό, προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που του δημιουργούσε η φτώχεια και η ανεργία. Για εκείνη την εποχή, όπου το επάγγελμα περιοριζόταν στην φιλανθρωπική δράση, η δράση των νέων μπορούσε να χαρακτηριστεί ριζοσπαστική. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι άσκησε επιρροή στην μορφή της κοινωνικής εργασίας συνολικότερα.

- Η Tounbeehall, ήταν η πρώτη «εστία», η οποία δημιουργήθηκε το 1884. Εκείνη, όπως και οι άλλες που δημιουργήθηκαν τότε, λειτουργούσαν ως κοινόβια, αλλά ταυτόχρονα είχαν και επιμορφωτικό ρόλο. Κατά την περίοδο αυτή, οι ανάγκες της εποχής άρχισαν να εξαλείφουν τις μέχρι τότε αντιλήψεις, όπου η παροχή βοήθειας είχε τη μορφή ατομικής ελεημοσύνης. Η συνοικιακή βοήθεια αποτέλεσε την αρχή της αποδοχής και της ένωσης ανάμεσα στις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, αλλά και έφερε στο προσκήνιο αρχές, όπως η ισότητα, η αυτοβοήθεια, η κοινωνική κατανόηση και η προνοιακή στήριξη. Στην ουσία όμως αυτή η μορφή κοινοτικής εργασίας προσέγγιζε περισσότερο ένα φιλανθρωπικό έργο πατερναλισμού (αγαθοέργο) εκ μέρους κοινωνικά ευαίσθητων φιλάνθρωπων. Μέχρι το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα είχαν ιδρυθεί 30 συνοικιακά κέντρα βασισμένα στο πρότυπο του ToynbeeHall. (Κ. Poll: 13)

- Γίνεται κατανοητό ότι τα συνοικιακά κέντρα έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της κοινοτικής εργασίας. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν εξίσου και η Αγγλικανική εκκλησία και τα Πανεπιστήμια, που κύριο στόχο

είχαν την εξάλειψη του χάσματος μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και την αντιμετώπιση της φτώχειας ως φαινόμενο.

- Στις αρχές του εικοστού αιώνα παρατηρείται έντονη κοινωνική αναταραχή στη Γλασκόβη ενάντια στο Νόμο για τα Πολεμοφόδια και διεκδίκηση 40-ωρης εργάσιμης εβδομάδας. Σημειώθηκε ξεσηκωμός με διαδηλώσεις και απεργίες, όπου απαιτούσαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, συμπεριλαμβανομένης και τη μείωση των ενοικίων και των τόκων στα δάνεια, με αποτέλεσμα να θεσμοθετηθεί ο νόμος του 1915 που προέβλεπε τη μείωση των ενοικίων και των επιτοκίων. (K. Poll :15)

- Στη δεκαετία του '20 και του '30 χαρακτηρίστηκε έντονη η συλλογική δράση της εργατικής τάξης, με την ανάπτυξη του Εθνικού Κινήματος Άνεργων Εργατών (National Unemployment Workers' Movement).

- Σημαντικός στην ανάπτυξη της συλλογικής δράσης ήταν και ο ρόλος που έπαιζαν οι Σουφραζέτες. Παρόλο που ανήκαν στα μεσαία και στα ανώτερα στρώματα της αστικής τάξης αυτές οι γυναίκες είχαν σαν κύριο αίτημα το δικαίωμα ψήφου. Όμως, εκείνη την περίοδο το δικαίωμα ψήφου δεν ήταν καθολικό ούτε στους άντρες. Μέσα από απεργίες πείνας, διαδηλώσεις, συνεχείς αγώνες υπό συνθήκες μαχητικότητας και ριζοσπαστικής δράσης οι σουφραζέτες πίεσαν το βρετανικό κοινοβούλιο να ψηφίσει το Νόμο του 1918 που απέδιδε το δικαίωμα ψήφου έστω και με περιορισμένους όρους, ώστε 10 χρόνια αργότερα να γίνει καθολικό. (εργατική αλληλεγγύη, 7 Φεβρουαρίου 2018). Οι αγώνες αυτών των πρώτων φεμινιστριών έγιναν γνωστοί ως first-wave feminism (πρώτο φεμινιστικό κύμα). Το δεύτερο κύμα σημειώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 (K. Poll :16).

- Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου και της οικονομικής ύφεσης όπου

χαρακτήριζε εκείνη την περίοδο, ιδρύθηκε το 1^ο επαρχιακό κολλέγιο από τον Henry Morris στο Cambridgeshire. Εξίσου, σημαντικά ήταν και τα κοινοτικά κέντρα, τα οποία συνέβαλλαν στην εξέλιξη και τον προσανατολισμό της κοινοτικής εργασίας. Οι υπηρεσίες τους κατευθύνονταν προς την εξυπηρέτηση των ανέργων.

- Κατά τα μεταπολεμικά χρόνια, όπου η οικονομία άρχιζε να ανθίζει, η προσέγγιση της κοινοτικής εργασίας ήταν κυρίως εθελοντική. Επίσης, γράφτηκε ίσως το πιο σημαντικό βιβλίο κοινοτικής εργασίας της εποχής από έναν Καναδό, τον Murray Ross (1955).

- Στη Δεκαετία του '60 παρατηρείται το φαινόμενο ο όρος «κοινοτική εργασία» και «κοινοτικός λειτουργός» να χρησιμοποιείται γενικά. (Κ. Poll :21)

- Στα τέλη της δεκαετίας του '60 και κυρίως το 1968 παρατηρείται παγκοσμίως ένα έντονο κύμα επαναστάσεων, εξεγέρσεων και αγώνων για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των φοιτητών και των εργαζομένων. Ήταν ένα σημείο καμπής που επηρέασε την εξέλιξη της κοινοτικής εργασίας. Στην Βρετανία παρουσιάζεται αναγκαία η κρατική παρέμβαση ως προς την κάλυψη των αυξανόμενων κοινωνικών και οικονομικών αναγκών που προκύπταν, λόγω της συνολικότερης κατάστασης. Στην απόπειρα της κυβέρνησης να ανταποκριθεί στις ανάγκες του πληθυσμού, ανέπτυξε δυο καινοτομίες που συνέβαλλαν στην κοινοτική εργασία: το Αστικό Πρόγραμμα (the Urban Programme), που ξεκίνησε το 1968, και τα Κοινοτικά Αναπτυξιακά Προγράμματα (Community Development Projects), που άρχισαν το 1969 ως μέρος του Αστικού Προγράμματος. Με λίγα λόγια, επικεντρώνονταν στον έλεγχο των εντάσεων στις Βρετανικές περιοχές που θα προκαλούσαν οι

φυλετικές διακρίσεις και οι ρατσιστικές επιθέσεις ενάντια στον μαύρο πληθυσμό. Το παράδοξο είναι ότι η κυβέρνηση από τη μία επεδίωκε την ενσωμάτωση των μεταναστών και από την άλλη απαγόρευσε την είσοδο τους στις αστικές κυρίως περιοχές προς αποφυγή αντιδράσεων του ντόπιου πληθυσμού. (K. Poll: 25).

- Κατά τη δεκαετία του '80 χρησιμοποιήθηκε ξανά το Αστικό πρόγραμμα στην προσπάθεια της κυβέρνησης να στηρίξει τους άνεργους νέους και να παρέμβει σε καταστάσεις εξαθλιωμένης φτώχειας

1.5. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στην Αμερική

Γνωστοί για τη θεμελίωση της κοινοτικής εργασίας στις ΗΠΑ θεωρήθηκαν οι Ross&Dunham, οι οποίοι βασίστηκαν στο υπολειμματικό πρότυπο. Με λίγα λόγια, υποστηρίζουν ότι τα στελέχη της κοινοτικής εργασίας καθοδηγεί τις κοινότητες, με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιλύσουν τα θέματα που τους απασχολούν με τα κατάλληλα μέσα και δεξιότητες. Ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή για την εμφάνιση της κοινοτικής εργασίας στις ΗΠΑ:

- Το 1886 ο καθηγητής πανεπιστημίου Stanton Coit μαζί με μια ομάδα φοιτητών δημιούργησαν εστίες , στα πρότυπα των Settlements . Σε αυτές τοποθέτησε μορφωμένα άτομα μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία θα μετέδιδαν στα κατώτερες κοινωνικές τάξεις αρχές όπως η ισότητα μεταξύ των φύλων, η αλληλεγγύη, πρόνοια και κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων. Μέσα σε αυτές τις εστίες πρωτοεμφανίστηκε ο όρος της “κοινωνικής εργασίας”. (Πτυχιακή εργασία Β. Καροτσιέρη κ’ Ε Λαλιώτη , Πάτρα 2017)

- Το 1893 δύο νοσοκόμες ίδρυσαν την εστία “Henry street Settlements” ή αλλιώς “Nurses Settlements”. Η αφορμή της δημιουργίας της ήταν οι χιλιάδες άνεργοι ευρωπαίοι μετανάστες, που ζούσαν κάτω από άθλιες συνθήκες. Οι δύο νοσοκόμες, όπως και οι άλλες γυναίκες που πρόσφεραν τη βοήθεια τους εκεί, στόχευαν στην εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων αυτών, αλλά και οι προώθηση αρχών όπως η ισότητα μεταξύ των φύλων . (Καροτσιέρη,Β., Λαλιώτη, Κ.,2017)

- Το 1908 στην πόλη Pittsburg ιδρύθηκε το 1^ο συμβούλιο κοινωνικών υπηρεσιών, με στόχο να συντονίσει τη δράση όλων των κοινοτικών υπηρεσιών, ώστε να είναι ικανά να αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά προβλήματα.

- Το 1920 οι κοινωνικοί λειτουργοί εφάρμοσαν την “ατομική βελτίωση”, εξελίσσοντας τις μέχρι τότε τεχνικές που στρέφονταν στη μαζική βελτίωση των πληθυσμών. Δουλεύοντας με τη μέθοδο της “μελέτης περίπτωσης” προσπάθησαν να στηρίξουν τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα και να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κρίσης της δεκαετίας του ’30. Έτσι, ο όρος της “κοινοτικής ανάπτυξης “ αφορά τη κοινοτική οργάνωση, που υλοποιήθηκε στις εκάστοτε υποβαθμισμένες περιοχές. Παρόλα αυτά, όπως τονίζει η Καλλινικάκη, η επίσημη αναγνώριση της κοινωνικής εργασίας με κοινότητα πραγματοποιήθηκε πολύ αργότερα. Επισημαίνει, λοιπόν, ότι η κοινωνική εργασία με κοινότητα αναγνωρίστηκε ως κοινοτική οργάνωση από τους Eduard C. Linderman τη δεκαετία του ’30 και την E. Younghusband τη δεκαετία του ’50. Σήμερα, η κοινοτική οργάνωση ως μοντέλο κοινοτικής εργασίας, παραπέμπει στην προώθηση της ανάπτυξης κοινωνικών δικτύων, εθελοντικών υπηρεσιών που θα επιτρέπουν τη βέλτιστη λειτουργία, το

συντονισμό και τη συμμετοχή των ωφελούμενων στις υπηρεσίες πρόνοιας.
(Καλλινικάκη, 2012:215).

- Κατά την περίοδο της οικονομικής ανάπτυξης στη δεκαετία του 1960 , όπως αναφέρει ο Σταθόπουλος, επικρατούσε η αντίληψη ότι τα κοινωνικά προβλήματα θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν χωρίς να υπάρξει μείωση στον προϋπολογισμό όσον αφορά τις στρατιωτικές δαπάνες. Επίσης, υπήρχε η άποψη ότι δεν θα αλλοίωναν την ποιότητα ζωής των ανώτερων και μεσαίων στρωμάτων της κοινωνικής τάξης, ώστε να ανακουφιστεί η κατώτερη τάξη. Έτσι, ξεσπά μια περίοδος όπου την χαρακτηρίζει ένας έντονος κοινωνικός αγώνας, που αποσκοπούσε στην κοινωνική αλλαγή, την άρση της αυξανόμενης φτώχειας, την ανάπλαση των πόλεων και ιδιαίτερα των φτωχών συνοικιών. Χρηματοδοτήθηκαν διάφορα προγράμματα που έδωσαν ώθηση στην άσκηση της κοινοτικής εργασίας μέσα από δημόσιες και εθελοντικές οργανώσεις, οι οποίες επικεντρώθηκαν στα άτομα με θέματα ψυχικής υγείας και στην βελτίωση πολιτικών διαβίωσης τους. (Σταθόπουλος, 2005:67)

- Το αποκορύφωμα της εμφάνιση της έγινε κατά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, όπου χιλιάδες μετανάστες εγκατέλειψαν την Ευρώπη, με σκοπό την αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής. Ο μεγάλος αυτός αριθμός μεταναστών δεν είχε υπολογιστεί από το Κράτος, το οποίο, παρά τις υποδομές που είχε δημιουργήσει εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης, αδυνατούσε να ανταποκριθεί στην ενσωμάτωση και την παροχή οικονομικής στήριξης αυτών. Έτσι, τη περίοδο του '70 έχουμε την δημιουργία των πρώτων φιλανθρωπικών οργανώσεων, που σηματοδοτούν την εμφάνιση της κοινοτικής κοινωνικής εργασίας .

Εικόνα 1: Η Laura Jane Adams προσφέρει τις υπηρεσίες της στα πλαίσια της κοινωνικής εργασίας

Η Laura Jane Adams ήταν η πρώτη Αμερικανίδα που βραβεύτηκε με Νόμπελ ειρήνης, ήταν μια από τους ιδρυτές του οίκου Χολ στο Σικάγο. Έγινε ιδιαίτερα γνωστή λόγω του αγώνα της υπέρ των γυναικών, αλλά και γενικότερα υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής ισότητας.

1.6. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στη Λατινική Αμερική

- Ο Paulo Freire συνέβαλε στην ανάπτυξη της κοινοτικής εργασίας μέσω της κριτικής παιδαγωγικής που εφάρμοσε στις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Μέσα από το βιβλίο του «παιδαγωγική των καταπιεσμένων» προβάλλει μια φιλοσοφία και μια μεθοδολογία για την εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού, τη μόρφωση των ενηλίκων και την χειραφέτηση της κοινότητας. Ο Freire χρησιμοποίησε τον όρο «κριτική συνειδητοποίηση», που απευθύνεται στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των αναλφάβητων ανθρώπων. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι τα φτωχά καταπιεσμένα στρώματα πρέπει να κατανοήσουν την αδικία που υφίστανται στο πλαίσιο της

κοινωνικής κατάστασης που επικρατεί, με στόχο την κινητοποίηση του λαού σχετικά με την αφύπνιση και την πολιτικοκοινωνική δράση.

- Το 1975, στο Κάρακας της Βενεζουέλα, εμφανίστηκε για πρώτη φορά η ιδέα της δημιουργίας του el Sistema από τον οικονομολόγο José Antonio Abreu. Το el Sistema ήταν η αρχή, μιας προσπάθειας να σωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά από τους δρόμους και την εγκληματικότητα, μέσω της επαφής τους με τη κλασική μουσική και την ενσωμάτωση τους σε μια κλασική συμφωνική ορχήστρα.

Οι παραγκουπόλεις του Καρακάας θεωρούνται από τα πιο επικίνδυνα μέρη του κόσμου, καθώς η εγκληματικότητα έχει εκτοξευθεί και οι θάνατοι συνεχώς αυξάνονται. Μέσω της μουσικής τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να ονειρεύονται, να βρίσκουν μια διέξοδο και να απομακρύνονται από αυτού του είδους ζωής. Το Σύστημα γεμίζει τα παιδιά με αξίες, προσδοκίες και τους μεταδίδει γνώσεις. (Αυγερόπουλος, 2011-2012) [Ντοκιμαντέρ]

“Φτώχεια δεν είναι μόνο η έλλειψη τροφής και στέγης. Φτώχεια είναι το να αισθάνεσαι Κανένας, το να στερείσαι ταυτότητας. Η μουσική, το να είσαι πρωταγωνιστής σε μια ορχήστρα, το να παίζεις, να τραγουδάς, δημιουργεί στο παιδί μια αυτοεκτίμηση, μια υγιή και ωραία περηφάνια που το βγάζει από τη φτώχεια. Γιατί το παιδί με το που παίρνει το μουσικό του όργανο, παύει αμέσως να είναι φτωχό. Ένα παιδί με ένα βιολί δεν είναι φτωχό! Γιατί το βιολί το οδηγεί σε ένα δρόμο αυξανόμενου πνευματικού πλούτου.”

Jose Antonio Abreu

Ιδρυτής του EL SISTEMA

1.7. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα στην Ελλάδα

- Ο εμφύλιος και ο παγκόσμιος πόλεμος άφησε ανοιχτές πληγές στην Ελληνική κοινωνία. Οι τεταμένες καταστάσεις που επικρατούσαν έφεραν στην επιφάνεια τη κοινωνική εργασία με τη μορφή χρηματικής στήριξης από τον ΟΗΕ και το συντονισμό του υπουργείου πρόνοιας, όπου δημιούργησε προγράμματα παροχής οικονομικής βοήθειας. Παράλληλα, οικονομική βοήθεια στάλθηκε και από την οργάνωση “United Nations Relief Organization”. Το διάστημα 1948 έως το 1952, οι Ηνωμένες πολιτείες συνέβαλαν στην ανασυγκρότηση της χώρας μέσω του σχεδίου Marshall. Τα παραπάνω προγράμματα αποσκοπούσαν στην εκτέλεση μικρών τοπικών έργων και την βελτίωση της ποιότητας της ζωής στην ελληνική ύπαιθρο. (Καροτσιέρη, Β. & Λαλιώτη, Ε. ,2017)

- Το 1947 ιδρύεται το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα, ένας οργανισμός κοινής ωφέλειας, όπου χάρη σε αυτό υλοποιήθηκε το πρόγραμμα “μικρών παραγωγικών και εκπαιδευτικών έργων” σε επίπεδο κοινότητας. “Στο πλαίσιο του προγράμματος έγιναν προσπάθειες για την εκτέλεση κοινοτικών έργων με την κινητοποίηση και την ενεργή στήριξη της τοπικής κοινωνίας, ολοκληρώθηκαν έργα κοινοτικής ανάπτυξης σε διάφορες περιοχές της χώρας αναπτύχθηκαν σε κάθε νομό επιτροπές που κατέγραφαν τις τοπικές ανάγκες και αναζητούσαν πόρους για την κάλυψη τους και οργανώθηκαν διαλέξεις και εκδηλώσεις με θέμα πάντοτε κοινοτική ανάπτυξη. “(Ζαϊμάκης, 2002 :45)

- Τα προγράμματα είχαν εθελοντικό χαρακτήρα και προήγαγαν την αυτοβοήθεια, την ομαδική δράση, την οργανωτική ανάπτυξη. Παράλληλα, ο χαρακτήρας τους ήταν επιλεκτικός και αποσπασματικός. Στα τέλη του 1960 υλοποιήθηκαν κοινοτικά προγράμματα, όπως το “Πρόγραμμα κοινοτικής

ανάπτυξης'' που είχε ως στόχο τη στήριξη μεταναστών και προσφύγων , που ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας και είχαν χαμηλό έως ανύπαρκτο μορφωτικό επίπεδο. Η βοήθεια τους παρέχονταν μέσω συμβουλευτικών υπηρεσιών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων. (Καροτσιέρη, Β. & Λαλιώτη, Ε. , 2017)

- Την δεκαετία 1969 με 1979 υλοποιείται στα Πετράλωνα το πρόγραμμα κοινοτικής ανάπτυξης από το ίδρυμα κοινωνικής εργασίας, με στόχο την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην κοινοτική ανάπτυξη, την πρόληψη την εκπαίδευση και τη συμμετοχή των πολιτών στην λήψη αποφάσεων. Το παραπάνω εγχείρημα είχε ως στόχο την αντιμετώπιση προβλημάτων της περιοχής με τρόπο παραγωγικό και μακροχρόνια αποτελεσματικό. Τέλος, το πρόγραμμα κοινοτικής ανάπτυξης το οποίο υλοποιήθηκε από το ΤΕΙ Πάτρας είχε στόχο την καταγραφή των προβλημάτων και αναγκών της περιοχής, την κινητοποίηση των πολιτών και την δραστηριοποίηση τους με κοινοτικά θέματα. Τέλος, άλλα αντίστοιχου τύπου προγράμματα αστικής κοινοτικής ανάπτυξης από το ίδρυμα κοινωνικής εργασίας, είχαν ως στόχο να προωθήσουν την ενεργοποίηση και επιμόρφωση των νέων μέσα από ψυχαγωγικές δραστηριότητες, να δημιουργήσουν παρεμβάσεις ως προς την επιμόρφωση των οικογενειών, την ανοιχτή προστασία των ατόμων τρίτης ηλικίας, αλλά και τέλος τη διερεύνηση των αναγκών της περιοχής. (Καροτσιέρη, Β. & Λαλιώτη, Ε. , 2017)
- Η δεκαετία του 80 και μετά σηματοδοτεί την σύγχρονη εποχή της κοινοτικής εργασίας στην Ελλάδα. Η κυβέρνηση επικεντρώνεται στην ανάπτυξη και αναβάθμιση προγραμμάτων που προωθούν τη συλλογική δράση στο τοπικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, ενισχύει προγράμματα μέσω των Νομαρχιακών

Επιτροπών Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ), με σκοπό την επαγγελματική κατάρτιση και την επιμόρφωση των ενηλίκων, στο πλαίσιο καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού. (Ζαϊμάκης, 2002:54). Για την επίτευξη αυτών των σκοπών, δημιουργήθηκαν πολυάριθμοι πολιτιστικοί σύλλογοι, ενώ οργανώθηκαν και ομιλίες, διαλέξεις με έμφαση στα κοινωνικά θέματα. Να σημειωθεί ότι το 1997 πραγματοποιήθηκαν μεταρρυθμίσεις με το Νόμο Καποδίστρια, που προέβλεπε τη συνένωση δήμων και κοινοτήτων. Αυτό είχε ως επακόλουθο την ίδρυση γραφείων κοινωνικής πολιτικής και δημοτικών κοινωνικών υπηρεσιών, όπου στόχευαν στην αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων και αναγκών τόσο σε τοπικό όσο και εθνικό, ευρωπαϊκό επίπεδο. (Ζαϊμάκης 2002:56)

- Σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι Σχολές Κοινωνικής Εργασίας των Τεχνικών Ιδρυμάτων της Ελλάδας, όπου οι σπουδαστές στο πλαίσιο της πρακτικής τους ενίσχυαν τις τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες και συνέβαλαν στο έργο της κοινωνικής εργασίας στην κοινότητα. Ως εκ τούτου, οι σπουδαστές κοινωνικοί λειτουργοί πραγματοποιούσαν έρευνες στο πεδίο με σκοπό την χαρτογράφηση των δομών, την αξιολόγηση των υπηρεσιών, τον σχεδιασμό παρέμβασής τους σε τοπικό επίπεδο, αλλά και την αποτύπωση των αποτελεσμάτων και προτάσεων για ανάπτυξη νέων παρεμβάσεων.
- Επιπρόσθετα, δεν πρέπει να παραλείψουμε το εργαστήριο Τοπικής Κοινοτικής Ανάπτυξης του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου (πρώην ΑΤΕΙ Κρήτης). Πρόκειται για έναν φορέα υλοποίησης προγραμμάτων, τα οποία στοχεύουν στην εκπαίδευση των σπουδαστών στο ολιστικό μοντέλο της Κοινωνικής Εργασίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην Κοινοτική Κοινωνική Εργασία, την Κοινοτική Οργάνωση και Ανάπτυξη και την Έρευνα

προωθώντας εκπαιδευτικές διαδικασίες, οι οποίες υλοποιούνται μέσω της εκπαίδευσης στην κοινωνική πραγματικότητα του τοπικού κοινωνικού χώρου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

- Στην πραγματικότητα, υπάρχουν αρκετά εμπόδια και δυσκολίες στη συνέχεια των προγραμμάτων και ποιοτικών υπηρεσιών, μιας και κύριος πρωταγωνιστής αποτελεί η ακαδημαϊκή κοινότητα και η αξιοποίηση των φοιτητών στα πλαίσια πρακτικής άσκησης, η οποία διαρκεί ελάχιστο χρονικό διάστημα. Οι σπουδαστές μεν ικανοποιούν τις ελλείψεις του κράτους πρόνοιας, δεν είναι όμως αποτελεσματική η παρέμβαση τους μακροπρόθεσμα μιας και δεν έχουν το χρόνο να προσαρμοστούν στο έργο που επιτελούν. Τέλος, αναδεικνύεται και η δυσκολία εύρεσης πόρων χρηματοδότησης των προγραμμάτων, αλλά και η καθυστέρηση λόγω γραφειοκρατικών αιτιών. (Καραγκούνης, 2008:214)

1.8. Απόπειρα ορισμού

Η κοινοτική εργασία χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία εφαρμογών, οι οποίες διαμορφώνονται ανάλογα με τον αντικείμενο και τους σκοπούς της εκάστοτε περίπτωσης. Η χρήση της είναι παγκόσμια και αποτελεί μια μέθοδο που προσφέρει ευκολότερη συμμετοχή του πληθυσμού στην κατανόηση πολυδιάστατων προβλημάτων που παρουσιάζονται ιδιαίτερα στις αστικές κοινότητες και στη λήψη των αποφάσεων για την αντιμετώπισή τους. Παράλληλα, είναι μια δια μεθοδική και διεπιστημονική προσέγγιση με παρεμβάσεις σε πρακτικό και σε κοινοτικό - τοπικό πεδίο. Επιδίωξη αυτής αποτελεί η ενδυνάμωση των διεργασιών κριτικής

συνειδητοποίησης και συλλογικής αφύπνισης, αλλά και η ανάπτυξη συλλογικής δράσης και οργανωτικής συγκρότησης. Επιπρόσθετα, επιδιώκει τη διαμόρφωση συνθηκών κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης, με απώτερο σκοπό τη κάλυψη των τοπικών αναγκών και την αντιμετώπιση των περιστατικών κοινωνικού αποκλεισμού, της φτώχειας και της κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Συμπληρωματικά, σκοπός της είναι να σταθεί στο πλευρό των κοινωνικά αδικημένων ατόμων-ομάδων, ώστε να συνειδητοποιήσουν τις ανάγκες τους, να κάνουν χρήση των δικαιωμάτων τους και να αποτελέσουν παραγωγικό και ενεργό κομμάτι του κοινωνικού συνόλου. Αξίζει να αναφερθεί ότι είναι μία αρχή εργασίας που χρησιμοποιείται μαζί με άλλες προσεγγίσεις ή τεχνικές (π.χ. έρευνα, κοινωνικό σχεδιασμό) με σκοπό την εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών αποτελεσμάτων ως προς το άτομο και την κοινότητα. Η εργασία αυτή αρχίζει με μία διαδικασία χειραφέτησης με αφετηρία τις προσωπικές εμπειρίες και ικανότητες των ενδιαφερομένων με σκοπό την απόκτηση ικανότητας δράσης και σύγκρουσης και οδηγεί στην μεθοδευμένη κινητοποίηση για την εξάλειψη των αιτιών των προβληματικών καταστάσεων, χρησιμοποιώντας όλα τα δημοκρατικά μέσα πίεσης. Η κοινωνική εργασία με κοινότητα δεν αποσκοπεί στην προσαρμογή των ενδιαφερόμενων στο σύστημα, αλλά στην προσαρμογή του συστήματος στις ανάγκες των ενδιαφερόμενων. Βλέπουμε εδώ ότι η κοινωνική εργασία με κοινότητα δεν έχει μόνο κοινωνικό- πολιτικές διαστάσεις, αλλά συμπεριλαμβάνει και την επιμορφωτική διάσταση με την έννοια της χειραφέτησης'' (Ζωγράφου, 2002). Η κοινοτική εργασία αποτελεί μια συγκεκριμένη μορφή επιστημονικής και επαγγελματικής παρέμβασης στην κοινωνική και πολιτική σφαίρα (Καραγκούνης, 2008). Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της είναι:

- Οικονομική επάρκεια. Εξασφάλιση οικονομικών πόρων μέσω της βελτίωσης της διαχείρισης αυτών από το κράτος .
- Κοινωνική ευθύνη. Αίσθημα ευθύνης ,αρμονική συμβίωση και θετικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της εκάστοτε κοινότητας .
- Επάρκεια υπηρεσιών για την αποτελεσματικότερη κάλυψη των αναγκών της κοινότητας .
- Κοινωνική σταθερότητα, ένταξη των κοινωνικά αποκλεισμένων και αποστιγματοποίηση αυτών .
- Δράσεις σε συγκεκριμένες περιοχές που χρήζουν βοήθειας, με στόχο τη κινητοποίηση των πολιτών, της τοπικής διοίκησης , αλλά και των αρμόδιων αρχών .

Επιπλέον ,

Παρεμβάσεις με σκοπό την αντιμετώπιση :

- Φτώχειας, ανεργίας, αναλφαβητισμού .
- Συντονισμός κρατικών υπηρεσιών και έλεγχος της αποτελεσματικότητας αυτών .

1.9. Μοντέλα κοινοτικής εργασίας

Η κοινοτική εργασία χρησιμοποιεί τα παρακάτω μοντέλα κατά την παρέμβαση της στην κοινότητα:

1. Φροντίδα στη κοινότητα
2. Κοινοτική οργάνωση
3. Κοινοτική ανάπτυξη

4. Κοινοτικός – κοινωνικός σχεδιασμός
5. Κοινοτική εκπαίδευση
6. Κοινοτική δράση

1) Φροντίδα στην κοινότητα

Δράση σε εξω-ιδρυματικές δομές, με σκοπό τη παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τα μέλη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων με αναπηρία ή πάσχοντα από χρόνια νοσήματα. Οι υπηρεσίες φροντίδας παρέχονται από κρατικούς φορείς, τοπικούς ή ιδιωτικούς, αλλά κι από μέλη του συγγενικού ή ευρύτερου περιβάλλοντος του ατόμου, εθελοντές ή και συνδυαστικά. Καθοριστικό ρόλο στη παροχή αυτών των υπηρεσιών παίζουν το θεσμικό πλαίσιο, η χρηματοδότηση. Επιπλέον, έχει σημασία και ο ρόλος που αναλαμβάνουν οι κρατικές υπηρεσίες, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, οι εθελοντικοί σχηματισμοί, η οικογένεια και το ευρύτερο περιβάλλον. Ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός αναλαμβάνει ρόλο, κυρίως, διαχειριστικό.

Παράλληλα, ο επαγγελματίας επικεντρώνει τις δράσεις του στην ενθάρρυνση του εθελοντισμού σε επίπεδο κοινότητας και στην παροχή εξατομικευμένης βοήθειας. Ακόμη, οι πρακτικές κοινοτικής εργασίας αντιπροσωπεύουν μια λογική διαχείρισης των κοινωνικών αναγκών και των δυσμενών συνθηκών των ατόμων, οικογενειών και ομάδων, παρά δράσεις πρόληψης για τη διαχείριση των αιτίων εμφάνισης και διαιώνισής τους. (Ελένη Κοντογιάννη, eclass, ΠΑΔΑ, Τμήμα Επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας)

2) Κοινοτική οργάνωση

Στόχος είναι η οργάνωση και η αποφυγή πιθανών ασαφειών σε ό,τι αφορά το σύνολο των υπηρεσιών που καλούνται να συνεργαστούν, με στόχο την

αποτελεσματική και αποδοτική λειτουργία των υπηρεσιών πρόνοιας σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Πρόκειται για ένα τεχνοκρατικό μοντέλο, με αποτέλεσμα συχνά να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις ανάγκες των υπηρεσιών παρά σε αυτές της κοινότητας. Ο ειδικός εκπροσωπεί τη κοινότητα, οι δράσεις σχεδιάζονται και υλοποιούνται στο όνομα της κοινότητας και όχι με αυτήν, με αποτέλεσμα τη μη ουσιαστική επίλυση προβλημάτων, αλλά και την ανεπαρκή κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της κοινότητας. Χρειάζεται ουσιαστική μελέτη και κατανόηση των αναγκών των χρηστών των υπηρεσιών, αλλά και της ευρύτερης κοινότητας. Στόχος, όμως, θα πρέπει να είναι ο ουσιαστικός διάλογος για τα τοπικά ζητήματα με τη συμμετοχή της κοινότητας και η ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων, των διαφορετικών εμπειριών, απόψεων, συμφερόντων και πιθανών συγκρούσεων, που λαμβάνουν χώρα στη συγκεκριμένη κοινότητα. (Κοντογιάννη, Ε.)

3) Κοινοτική ανάπτυξη

Μπορούμε να την ορίσουμε ως την προσφορά βοήθειας σε ομάδες και κοινότητες προκειμένου να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες και την αυτοπεποίθηση που θα τους επιτρέψουν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους (Porple, 2004:60). Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις όσον αφορά στους στόχους και τις επιδιώξεις αυτού του μοντέλου από την ενθάρρυνση της αλληλοβοήθειας μέχρι την πολιτικοποίηση της κοινότητας και από την προώθηση συνεργατικών πρακτικών μέχρι την αντιπαράθεση. Η κοινοτική ανάπτυξη για χρόνια αποτελούσε μέσο χειραγώγησης των τοπικών κοινωνιών, όμως στα πέρασμα των χρόνων εξελίχτηκε σε εργαλείο στήριξης και ενίσχυσης των μελών της κοινότητας, με απώτερο σκοπό την ανάδειξη των προβλημάτων και των αναγκών τους.

Σύμφωνα με τον Thomas (1983:109), το μοντέλο της κοινοτικής ανάπτυξης δίνει έμφαση :

- i. Αυτοβοήθεια
- ii. Αλληλοβοήθεια
- iii. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των δυνατοτήτων των κατοίκων μιας συνοικίας προκειμένου να επιλύσουν τα προβλήματα που τους απασχολούν και να εκπροσωπηθούν στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Τρεις επιμέρους τύποι κοινοτικής ανάπτυξης κατά τον Thomas (πλουραλιστική προσέγγιση):

- Ο πρώτος αφορά στην προώθηση και υποστήριξη δικτύων
- Ο δεύτερος αναφέρεται στα συλλογικά σχήματα αυτοβοήθειας για την προσφορά οικονομικής ενίσχυσης ή άλλων υλικών βοηθημάτων, όπως είναι η δημιουργία ενός κοινοτικού κέντρου, ή προσφορά δωρεάν γευμάτων.
- Τέλος, ο τρίτος αφορά στον επηρεασμό των κέντρων λήψης αποφάσεων, ο οποίος, κατά τον Thomas, μπορεί να οδηγήσει στη χρήση στρατηγικών σύγκρουσης και τη δημιουργία ομάδων δράσης σε επίπεδο συνοικίας.

Η πλουραλιστική προσέγγιση απασχόλησε έντονα πολλούς σημαντικούς μελετητές , οι οποίοι θεωρούν ότι η σύνδεση του μοντέλου κοινοτικής ανάπτυξης με πρακτικές του μοντέλου του κοινωνικού- κοινοτικού σχεδιασμού μπορεί να αποδώσει και να επιφέρει σημαντικά οφέλη .

Ο Rothman (1976) αναφέρεται στην ομοφωνία, τη συνεργασία και τη συναίνεση στη διαδικασία της κοινοτικής ανάπτυξης. Σημαντική για την ανάπτυξη της κοινότητας θεωρεί την αναγνώριση των κοινών στόχων και ενδιαφερόντων, τη

δραστηριοποίηση, την οργάνωση και εκπαίδευση των συμμετεχόντων με στόχο την εκπλήρωση των στόχων αυτών. Παρ' όλα αυτά ο Rothman δεν αμφισβητεί το ισχύον σύστημα, αλλά απορρίπτει τις «επαναστατικού» χαρακτήρα αλλαγές και θεωρεί ότι οι επιδιώξεις ενός προγράμματος κοινοτικής ανάπτυξης αφορά μόνο το κοινό καλό της κοινότητας και περιορίζονται σε προνοιακά ζητήματα.

4) Κοινωνικός σχεδιασμός

Ο κοινωνικός σχεδιασμός, συνήθως ορίζεται ως μια διαδικασία που στοχεύει στον ορθολογικό σχεδιασμό υπηρεσιών και στη λήψη πρωτοβουλιών που στηρίζονται σε ευρήματα κοινωνικών ερευνών (Moffat, κά 1999). Ο κοινωνικός/κοινοτικός σχεδιασμός (Twelvetrees, Rothman, Tomas) θεωρείται το πιο διαδεδομένο μοντέλο κοινοτικής εργασίας. Αφορά στην εκτίμηση των κοινοτικών προβλημάτων και αναγκών και στη συστηματική προσπάθεια σχεδιασμού στρατηγικών για την αντιμετώπισή τους.

Οι διαφορετικές απόψεις που υπάρχουν για το θέμα θέτουν τα ακόλουθα κρίσιμα ζητήματα:

- Ο ρόλος του επαγγελματία – σχεδιαστή
- Η συμμετοχή και σε ποιο βαθμό της κοινότητας
- Το κατά πόσον ακολουθείται μια ολιστική προοπτική στον ορισμό του προβλήματος και στην κατάρτιση πλάνου αντιμετώπισής του
- Αν και με ποιό τρόπο ο σχεδιασμός σε κοινοτικό – τοπικό επίπεδο συνδέεται με τον ευρύτερο σχεδιασμό σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Σύμφωνα με την Τυπολογία Sedan και Churchman (1997) αφορά στις διαφορετικές προσεγγίσεις που υπάρχουν για το συγκεκριμένο μοντέλο και αποτυπώνονται στους ακόλουθους διαχωρισμούς:

Ως προς τον προσανατολισμό της παρέμβασης

A) Κατευθυντική: ο σχεδιαστής ορίζει τους στόχους μόνος του,

B) Μη κατευθυντική: ο σχεδιαστής επιδιώκει τη συμμετοχή της κοινότητας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Ως προς το είδος της δράσης:

A) Δράση επικεντρωμένη στις υπηρεσίες: ο σχεδιαστής επικεντρώνεται κυρίως στην ανάπτυξη υπηρεσιών και την εξεύρεση πόρων του φορέα που εκπροσωπεί.

B) Δράση επικεντρωμένη στους κατοίκους: επιδιώκει την ενθάρρυνση και ενίσχυση των κατοίκων της περιοχής δράσης του προκειμένου να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους και να αναλάβουν ενεργό δράση ώστε να τις αντιμετωπίσουν.

(Κοντογιάννη, Ε.)

5) Κοινοτική εκπαίδευση

Οι ουμανιστικές απόψεις στο χώρο της κοινοτικής εκπαίδευσης της αποδίδουν περισσότερο δημοκρατικό και ολιστικό χαρακτήρα. Παίρνει το χαρακτήρα της λαϊκής επιμόρφωσης με τα εξής χαρακτηριστικά. Αρχικά, επικεντρώνεται στα καθημερινά βιώματα των εξυπηρετούμενων και τη χαρακτηρίζει το πολιτικό της περιεχόμενο. Επιπρόσθετα, επιδιώκει τη κοινωνική αλλαγή, έχει μορφή συλλογικής παιδαγωγικής και εστιάζει στην ομάδα. Τέλος, στοχεύει στη σύνδεση της εκπαίδευσης με τη κοινωνική δράση.

Η παραδοσιακή λαϊκή επιμόρφωση οι ανάγκες και τα προβλήματα των ανθρώπων θεωρούνται προσωπική αδυναμία και αποτελούν ατομική ευθύνη. Ενώ, στην ανθρωπιστική προσέγγιση, η λαϊκή επιμόρφωση, όπως και η κοινοτική εκπαίδευση τάσσονται υπέρ των κοινωνικών συμφερόντων και κινήματων, που αντιμάχονται την ανισότητα και τη διάκριση και ως τέτοιες αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου αγώνα για δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη (Crowther και άλλοι, 2005). Ως δεδομένο κρατούν τις περιορισμένες γνώσεις και δεξιότητες των μελών της κοινότητας. Η αρχή των δράσεων τους είναι το σημείο στο οποίο βρίσκονται τα άτομα και το πως οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τις ανάγκες τους, όποιες φύσης κι αν είναι αυτές.

Τα παραπάνω παρέχουν το πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπου στηρίζεται στο διάλογο και τον αμοιβαίο σεβασμό και στοχεύει στη σύνδεση των προσωπικών βιωμάτων με τις ευρύτερες δομές οργάνωσης της κοινωνίας, του τοπικού με το παγκόσμιο. Οι επαγγελματίες της κοινοτικής εργασίας έχουν αξιοποιήσει την κοινοτική εκπαίδευση ως μέσο ανάπτυξης της κριτικής συνειδητοποίησης και δράσης ομάδων και κοινοτήτων. (Κοντογιάννη, Ε.)

6) Κοινοτική δράση

Το μοντέλο της κοινοτικής δράσης αναπτύχθηκε κυρίως από τους επαγγελματίες της κοινοτικής εργασίας που έδρασαν στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και αρχές της δεκαετίας του 1970 .

Σύμφωνα με τον Popple (2000: 65) η κοινοτική δράση αποτέλεσε αντίδραση στις πατερναλιστικές μορφές κοινοτικής εργασίας που υπήρχαν έως τότε και στους στόχους των κρατικών προγραμμάτων της εποχής που εστίαζαν στην κοινοτική οργάνωση και ανάπτυξη. Αποτελεί μια διακριτή μορφή εργασίας με την κοινότητα

που αρχικά επικεντρώθηκε σε μια μαρξιστική-ταξική ανάλυση της κοινωνίας. Αντιλαμβάνεται τη φτώχεια, την ανάγκη, τη δυστυχία, την περιθωριοποίηση, την καταπίεση και την εγκληματικότητα ως καταστάσεις που δημιουργούνται και αναπαράγονται από την ταξική διάρθρωση της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Η μαρξιστική θεώρηση αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του σοσιαλιστικού οράματος στις φτωχές εργατικές συνοικίες και η σύνδεση της συλλογικής, μαχητικής δράσης (ευθεία αντιπαράθεση και σύγκρουση με τις τοπικές αρχές, οργάνωση διαδηλώσεων κ.λ.π) σε τοπικό επίπεδο. Έπειτα, η επίδραση των φεμινιστικών και αντιρατσιστικών κινημάτων επηρέασε την κοινοτική εργασία και δημιούργησε την προοπτική σύναψης συμμαχιών με κοινωνικά κινήματα και ομάδες που αποτελούσαν θύματα της ταξικής διάρθρωσης της καπιταλιστικής κοινωνίας, αλλά και του σεξισμού και του ρατσισμού. Τα παραπάνω οδήγησαν στην επανεξέταση των στόχων του συγκεκριμένου μοντέλου, το οποίο συμπεριέλαβε εκτός από τα ζητήματα της δημόσιας ζωής και αυτά της ιδιωτικής ζωής.

Ο Thomas αναφέρεται στην κοινοτική δράση ως μια προσέγγιση που εστιάζεται στην οργάνωση αυτών που θίγονται από τις πολιτικές –ή την απουσία πολιτικών- κρατικών και ιδιωτικών φορέων αλλά και από τα ευρύτερα δομικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας και στοχεύει στην ανάπτυξη συλλογικής δράσης, η οποία αφενός, αμφισβητεί τις ισχύουσες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές δομές και διαδικασίες και αφετέρου, επιχειρεί να εξερευνήσει και να ερμηνεύσει τις σχέσεις εξουσίας που επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων.

Για τον Thomas οι κοινοτικές δράσεις χαρακτηρίζονται από 4 στοιχεία:

- i. Αποτελούν δράσεις μαχητικού περιεχομένου που επιδιώκουν να επηρεάσουν άτομα και ομάδες

ii. Δίνουν έμφαση στη σύνδεση ζητημάτων που αφορούν στην κοινότητα και στο χώρο παραγωγής

iii. Στοχεύουν στην ανάλυση όσων συμβαίνουν σε ένα ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και στην ανάπτυξη της συλλογικής αντίληψης σχετικά με τους τρόπους που οι εξελίξεις αυτές επηρεάζουν ποικίλα ζητήματα της καθημερινής ζωής των μελών της κοινότητας

iv. Επικεντρώνονται στην ανάλυση συγκεκριμένου τύπου δράσεων, όπως διαμαρτυρίες και καταλήψεις

Ακόμα υποστηρίζει ότι η κοινοτική δράση αποτελεί μέσο προσέγγισης και όχι μοντέλο της κοινοτικής εργασίας. Παράλληλα, ο ρόλος του δημιουργού της κοινοτικής δράσης μοιάζει περισσότερο με αυτόν ενός κοινοτικού ακτιβιστή, παρά με επαγγελματία της κοινοτικής εργασίας.

Ο ακτιβισμός σε ό, τι αφορά την κοινοτική εργασία δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τη μαρξιστική ανάλυση ή τη σύναψη συμμαχιών με άλλα κινήματα (αντιρατσιστικό, φεμινιστικό, κλπ) (Κοντογιάννη, Ε.)

1.10 Θεωρίες της κοινοτικής εργασίας

Έχουν υπάρξει διάφορες μελέτες όσον αφορά την εξέλιξη της θεωρίας στην κοινοτική εργασία, από τις οποίες καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει ένας συνδυασμός θεωριών που προκύπτουν από τις εξής κατηγορίες.

Πλουραλιστικές θεωρίες της κοινοτικής εργασίας

Οι θεωρίες αυτές, υποστηρίζουν ότι η κοινωνική δύναμη, στη δημοκρατία, βρίσκεται στους συμβιβασμούς που καταλήγουν οι ανταγωνιστικές ομάδες μεταξύ τους. Όλες αυτές οι διαφορετικές ομάδες, είναι ιδιαίτερα αναγκαίες για την ύπαρξη

δημοκρατίας. Αυτό συμβαίνει, διότι οι ομάδες αυτές βοηθούν στη διαίρεση της δύναμης και δεν επιτρέπουν τη συσσώρευση της σε μια μόνο κυρίαρχη ομάδα. Οι διαφορετικές ανάγκες των ομάδων, όπως υποστηρίζουν οι πλουραλιστές, αναγκάζει το κράτος να παίρνει αποφάσεις, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη την ποικιλία των απόψεων που εκφράζονται στο εκλογικό σώμα(K.Poll:48).

Η κοινοτική κοινωνική εργασία, σύμφωνα με αυτό που προτείνουν οι πλουραλιστές, πρέπει να παρέχει στήριξη και ενίσχυση της συμμετοχής στη πολιτική και διοικητική διαδικασία. Ακόμα, ο ρόλος της είναι να προσφέρει την κατάλληλη βοήθεια, ώστε οι ομάδες να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τους και να μπορέσουν να παρέχουν πιο αποτελεσματικές υπηρεσίες για τα μέλη τους.

Η πρώτη προσπάθεια για τη διατύπωση θεωρίας, για την άσκηση κοινοτικής εργασίας έγινε από τον Batten το 1967 στη Βρετανία. Η προσέγγιση που ανέπτυξε, υποστήριζε ότι θα άλλαζε τις αντιδράσεις και τις στάσεις του, το οποίο θα βοηθούσε στη βελτίωση των υλικών όρων διαβίωσης τους. Αυτό θα γινόταν αν οι άνθρωποι δούλευαν έχοντας ως σκοπό την ανακατεύθυνση και την αναγνώριση των ευθυνών τους.

Η πλουραλιστική προσέγγιση δίνει βάση κυρίως στις θεωρίες της άσκησης της κοινοτικής εργασίας. Παρόλα αυτά αναγνωρίζει τη πολιτική διάσταση της. Οι συνήγοροι αυτής της προσέγγισης θεωρούν, ότι η κοινοτική εργασία ασχολείται με οριακές βελτιώσεις, και γι' αυτό δίνουν μεγάλη βάση στην αξία των εκπαιδευτικών πτυχών της. Για να συμμετέχουν αποτελεσματικά οι ομάδες, για την αφύπνιση της συνείδησης και της ευθύνης απέναντι στους άλλους και την απονομή ρόλων και λειτουργιών, απαραίτητη είναι η εκπαίδευση, που θεωρείται το μέσω της ενδυνάμωσης και της πολιτικής ευθύνης(K.Poll: 49). "Θεωρούμε ότι υπάρχουν αναγνωρίσιμες δεξιότητες και τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μια

πλειάδα καταστάσεων ανεξάρτητα από τις αξίες των επαγγελματιών ή των ομάδων της γειτονιάς" (Henderson & Thomas 1987: 28).

Ριζοσπαστικές και σοσιαλιστικές θεωρίες της κοινοτικής εργασίας

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές του 1970, εμφανίστηκαν οι πρώτες θεωρίες για τη κοινοτική εργασία με ριζοσπαστικό και σοσιαλιστικό τρόπο προσέγγισης. Σύμφωνα με τον Robertson, ριζοσπάστης θεωρείται κάποιος, ο οποίος θέλει να λύσει ένα πολιτικό ή κοινωνικό πρόβλημα, εντοπίζοντας το πρωταρχικό αίτιο, που οδήγησε σε αυτή τη κατάσταση. Ακόμα η ριζοσπαστικές θεωρίες θυμίζουν τον αναρχισμό, ο οποίος υποστηρίζει ότι μια κοινωνία μπορεί να υπάρξει και χωρίς κυβέρνηση, εκτός και αν έχουν τη πλήρη συγκατάθεση των ατόμων που κυβερνώνται, για την ύπαρξη κυβέρνησης. Ο Fromm (1969) υποστηρίζει ότι ο ριζοσπαστισμός δεν χρειάζεται να σχετίζεται με ένα σύνολο ιδεών αλλά με μια τοποθέτηση ή προσέγγιση, όπου όλα εξετάζονται ή αμφισβητούνται.

Ο σοσιαλισμός, από την άλλη πλευρά, υποστηρίζει, ότι το κράτος είναι υπεύθυνο για τα μέσα παραγωγής, ώστε να παραχθεί αυτό που είναι αναγκαίο για τη κοινωνία, χωρίς την επιθυμία κέρδους. Η δημιουργία μιας δίκαιης και ισότιμης κοινωνίας και η εξάλειψη φτώχειας είναι βασικά χαρακτηριστικά του σοσιαλισμού. (K.Poll: 51)

Οι δύο αυτές θεωρίες, εμφανίστηκαν στη κοινοτική εργασία, προς το τέλος του 1960. Κοινωνικοί λειτουργοί χρησιμοποίησαν αυτές τις θεωρίες για να καταλάβουν την κοινωνική ανισότητα. Οι κοινότητες της εργατικής τάξης, την περίοδο όπου η

μεταποιητική παραγωγή στη Βρετανία έφθινε, αντιμετώπισαν πολλά προβλήματα. Γι' αυτό, οι κοινωνικοί λειτουργοί ανέπτυξαν κοινοτική δράση για να βοηθήσει τις ομάδες αυτές. Οι θεωρίες αυτές, επιπλέον, υποστηρίζουν τη μη χρηματοδοτημένη δραστηριότητα της κοινοτικής εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί ένα από τα πιο σημαντικά παραδείγματα κοινωνικών λειτουργών, που χρησιμοποιούν αυτές τις θεωρίες, ήταν εκείνα που υιοθετήθηκαν στα κρατικά χρηματοδοτούμενα Κοινοτικά Αναπτυξιακά Προγράμματα.(K.Poll: 53)

Οι φεμινιστικές θεωρίες της κοινοτικής εργασίας

Τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, η εμφάνιση της φεμινιστικής θεωρίας αναθεώρησε τη μέχρι τότε υπάρχουσα ανδροκρατούμενη ριζοσπαστική και σοσιαλιστική θεωρία. Οι γυναίκες αποτελούν τους κύριους πελάτες της κοινοτικής εργασίας, και γι' αυτό οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι σημαντικό να λαμβάνουν υπόψη και να σχετιστούν με τη καταπίεση των γυναικών (Hanmer & Rose, 1980).

Η σοσιαλιστική φεμινιστική θεωρία , παρουσιάζει τα συμφέροντα των ανδρών, από την μη-αμειβόμενη εργασία των γυναικών, τόσο στο σπίτι όσο και στη κοινότητα. Ακόμα, η θεωρία αυτή, υποστηρίζει ότι οι γυναίκες μοιράζονται έναν κοινό σκοπό και έτσι επηρεάζεται ο τρόπος που δουλεύουν και συνεπώς τα θέματα πάνω στα οποία δουλεύουν. (K.Poll: 54) Αυτό συμβαίνει, παρά το γεγονός ότι κάθε γυναίκα αντιμετωπίζει και βιώνει κάθε δυσκολία διαφορετικά και προσωπικά. Οι Smithies και Webster (1987), υπενθυμίζουν ότι αυτές οι διαφορές είναι αναγκαίο να χρησιμοποιηθούν ως κίνητρο για την ανάπτυξη μιας δημιουργικής πρακτικής δράσης, η οποία θα οδηγήσει τελικά στην αλλαγή.

Οι θεωρίες αυτές έχουν επικριθεί σε μεγάλο βαθμό, από μαύρες φεμινίστριες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι τέτοιες θεωρίες καθιστούν τις μαύρες γυναίκες αόρατες,

επειδή δεν είναι σε θέση να ερμηνεύσουν την παράλληλη πατριαρχική, ταξική και φυλετική καταπίεση που έχουν υποστεί. Οι μαύρες φεμινίστριες μέσα στη κοινοτική εργασία, έχουν προσπαθήσει, χωρίς επιτυχία, να εφαρμόσουν τις θεωρίες τους. Ακόμα υποστηρίζουν ότι οι μαύροι άνδρες, αντιμετωπίζουν επίσης ρατσισμό και ότι σε αυτό το ζήτημα βρίσκονται σε συμφωνία. (K.Poll: 55)

1.11. Συνοπτικά

Στο άνωθεν κεφάλαιο περιγράψαμε την εμφάνιση της κοινοτικής εργασίας και τα πρώτα σημάδια τόσο στην περίοδο της αποικιοκρατίας όσο και στα μεταπολεμικά χρόνια. Σύμφωνα με την ιστορική αναδρομή, πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία στα πλαίσια ίδρυσης του Charity Organization Society. Στην προσπάθεια να ορίσουμε την κοινωνική εργασία στην κοινότητα, γίνεται φανερό πως μέσα από το πρακτικό της έργο έχει ως στόχο την συλλογική δράση και οργανωτική συγκρότηση, μέσω της ενδυνάμωσης της κοινωνίας. Κατά την παρέμβαση στην κοινότητα, χρησιμοποιούνται ως εργαλεία συγκεκριμένα μοντέλα και θεωρίες που ταυτίζονται με τους σκοπούς της κοινοτικής εργασίας.

Κεφάλαιο 2: Η κοινοτική εργασία σε περιόδους κρίσεων

2.1 Ζώντας με το covid-19 στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τον Πλουμπίδη, ο ιός του κορωνοϊού αποτελεί ένα τεράστιο κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα που μας αφορά όλους, καθώς έχει επηρεάσει την

ψυχική υγεία των ανθρώπων στην Ελλάδα και όχι μόνο. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι τα μέτρα προστασίας που έχει λάβει η κυβέρνηση έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των ανθρώπων, καθώς έχει πληγεί το ίδιο το Εθνικό Σύστημα Υγείας αλλά και οι υπηρεσίες που σχετίζονται με την ψυχική υγεία, μιας και η τηλεψυχιατρική έχει αντικαταστήσει την φυσική παρουσία και την αποτελεσματική παρακολούθηση των ψυχικά ασθενών. Επιπλέον, τονίζει την αναγκαιότητα ενδυνάμωσης των οργανώσεων που παρέχουν υπηρεσίες ψυχικής υγείας, η οποία ενδείκνυται από την αύξηση των περιπτώσεων αναγκαστικής ιδρυματοποίησης ψυχικά ασθενών στα ψυχιατρικά καταστήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης κατά τους πρώτους μήνες του περιοριστικού εγκλεισμού. (Πλουμπίδης,2020). Κατά την περίοδο του Απριλίου- Μαΐου 2020, όπου εφαρμόστηκε η πρώτη καραντίνα, η κοινωνική απομόνωση είχε τεράστιο αντίκτυπο στους νέους και τις γυναίκες της Ευρώπης, όπου σύμφωνα με στοιχεία του Eurofound, τα ποσοστά σχετικά με την ποιότητα της ζωής, κατά τη διάρκεια των περιοριστικών μέτρων (life satisfaction), και το well-being ανέρχονταν σε μέτριο επίπεδο. Στην Ελλάδα υλοποιήθηκαν αυστηρά περιοριστικά μέτρα, επιβάλλοντας σε ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού το συναίσθημα τους άγχους. Περισσότερες γυναίκες και ηλικιωμένοι και λιγότερο άτομα με ουσιώδες εκπαιδευτικό επίπεδο έχουν επιδείξει μεγάλο ποσοστό άγχους και φόβου απέναντι στην έξαρση της πανδημίας. Επίσης, η κοινωνική απομόνωση έχει συνέπειες και στους ανθρώπους που διαμένουν μόνοι, καθώς αυξάνεται ακόμα περισσότερο το αίσθημα της μοναξιάς, Επιπλέον, η ψυχική δυσφορία σε συνδυασμό με τον κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να οδηγήσει σε έξαρση των ψυχιατρικών νόσων, στην αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας ακόμα και στον αλκοολισμό. (Αναστασίου, Ε., Duquenne, M. N., 2020). Είναι ευρέως αποδεκτό πως η μοναξιά και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν αυξηθεί κατακόρυφα το

διάστημα της πανδημίας. Αναλύοντας, εν συντομία, τα στοιχεία μιας έκθεσης που διερευνούσε το ρόλο που έχουν οι δημογραφικοί, γεωγραφικοί και κοινωνικοί παράγοντες στην ποιότητα της ζωής κατά τη διάρκεια της πανδημίας, έχει ενδιαφέρον να επικεντρωθούμε σε κάποια συμπεράσματα. Από τα στατιστικά στοιχεία, επιβεβαιώνεται πως τα άτομα της μεγάλης ηλικίας 64 ετών αισθάνονται μεγαλύτερη ικανοποίηση από ότι τα άτομα μέσης ηλικίας 40-54 και 55-64 ετών. Και αυτό συμβαίνει, καθώς τα άτομα της μέσης ηλικίας έχουν αυξημένο άγχος λόγω των οικονομικών, κοινωνικών απαιτήσεων που χρειάζεται να εκπληρώνουν. Επιπλέον, το αίσθημα της δυσφορίας στα άτομα που βρίσκονται ήδη σε ευάλωτη ψυχοκοινωνική κατάσταση έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια της πανδημίας και είναι ακόμα πιο ευάλωτοι στο να υποφέρουν εξαιτίας των μέτρων του κοινωνικού εγκλεισμού. «Αυτό, λοιπόν σημαίνει, ότι τελικά η πανδημία προκαλεί επιπλέον προβλήματα υγείας».
(Πλουμπίδης, 2020)

Μια δεύτερη έρευνα, αναφέρει ότι η ραγδαία εξάπλωση του πανικού παγκόσμια σχετικά με την Covid-19 ίσως γεννά μακροχρόνια ψυχολογικά προβλήματα στον πληθυσμό, τα οποία ενδεχομένως θα είναι πιο επιβλαβή για τον άνθρωπο σε βάθος χρόνου απ' ότι ο ίδιος ο ιός. Η έξαρση της πανδημίας ίσως ενισχύσει τον στιγματισμό του φόβου του εγκλεισμού, του ρατσισμού, των προκαταλήψεων και της περιθωριοποίησης με όλο το ψυχολογικό και κοινωνικό αντίκτυπο. Η Head J. Larson επισημαίνει ότι η παγκόσμια υγειονομική απειλή που εγκυμονεί είναι τα social media. Συγκεκριμένα, ο καταιγισμός πλήθους αντικρουόμενων πληροφοριών, η παραπληροφόρηση και η χειριστική ενημέρωση αποτελούν απειλή για τη διαχείριση της πανδημίας και προκαλούν αμφισβήτηση παρά εμπιστοσύνη.

Αναφορικά με το ψυχολογικό αντίκτυπο στους εργαζόμενους της υγείας και των εργαζόμενων που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή για την καταπολέμηση του κορονοϊού είναι περίπλοκο και μερικώς κατανοητό. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2006 στην Κίνα, ύστερα από την έξαρση της SARS το 2003, σύλλεξε στοιχεία από εργαζόμενους του νοσοκομείου που ήταν εκτεθειμένο εκείνη την περίοδο της επιδημίας. Ένας σημαντικός αριθμός των εργαζόμενων εμφάνισε συμπτώματα Μετατραυματικού Στρες (PTSD). Αντίστοιχα, στα πλαίσια της COVID-19 οι νοσηλευτές/τριες εμφανίζουν ελαφριά μορφή κατάθλιψης, το 1/3 αναφέρει αϋπνία, ενώ το 14% των γιατρών και το 16% των νοσηλευτών/τριών περιγράφει ήπια αλλά και σοβαρά καταθλιπτικά συμπτώματα. Επίσης, στη συγκεκριμένη έρευνα γίνεται λόγος για μια νέα παθολογία που δημιουργείται στα πλαίσια της COVID-19. Οι οικογενειακοί φροντιστές, που σ' αυτή την κατηγορία παρατηρείται το γεγονός ότι πρόκειται για πλειοψηφία γυναικών, αισθάνονται συναισθηματικά φορτισμένοι και ανήσυχοι για την πανδημία, γι' αυτό ενδεχομένως να πάσχουν από τη δευτερογενή Μετατραυματική αγχώδη διαταραχή (STS), όπου σημειώνονται συμπτώματα, όπως υπερκόπωση, φόβος, απόσυρση, ενοχή.

Μια άλλη πτυχή του προβλήματος, που χρειάζεται να επισημανθεί, είναι και η αύξηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στα πλαίσια της πανδημίας. Η μόλυνση από την COVID-19 μπορεί να οδηγήσει στην ενίσχυση της ξενοφοβίας. Για παράδειγμα, έχουν σημειωθεί περιστατικά επιθέσεων, βίας, διάκρισης, προκατάληψης προς άτομα που κατάγονται από την Κίνα και κοινότητες Κινέζων. (Wu P and others, 2009). Η έρευνα αυτή καταλήγει στο ότι εκτός από την COVID-19, ο 21ος αιώνας είναι μια εποχή που αναδύονται πανδημίες ψυχικών ασθενειών. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει άμεση ανάγκη για επιστημονική εκτίμηση της ψυχολογικής

νοσηρότητας και της προετοιμασίας για τις επικείμενες πανδημίας, που ίσως ήδη έχουν ξεπροβάλλει. (Anastasiou, E., Duquenne, Marie Noelle,2021)

2.2 Η κοινωνική εργασία στη κοινότητα και η τεχνολογία

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, ιδιαίτερα τα τελευταία 20 χρόνια διαδραματίζει τεράστιο ρόλο στην εξέλιξη της κοινωνικής εργασίας. Η τεχνολογία συνέβαλε στην πορεία της κοινωνικής εργασίας στην κοινότητα αναφορικά με την οργάνωση, την εξάπλωση και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Σχετικά μ' αυτό, η Καλλινικάκη περιγράφει ως παράδειγμα την επίδραση της τεχνολογίας στο αντικείμενο των κοινωνικών λειτουργών υγείας και ψυχικής υγείας, καθώς και την πρόοδο που σημειώθηκε στη χειρουργική και τη φαρμακολογία, έχοντας ως αποτέλεσμα την αύξηση του προσδόκιμου όρου ζωής. Δίνεται, μ' αυτόν τον τρόπο, η δυνατότητα στους κοινωνικούς λειτουργούς να επικεντρωθούν και να δώσουν έμφαση στην διαμόρφωση και την παροχή κατάλληλων υπηρεσιών στους ωφελούμενους. Στόχος δεν θα είναι μόνο η παροχή βοήθειας ως κατ' οίκον φροντίδα, αλλά κυρίως η ενδυνάμωση του εξυπηρετούμενου και η «υγιής» ένταξη του στα πλαίσια της κοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη φυσικά τον βαθμό της αυτονομίας του. (Καλλινικάκη,2012:150).

Όπως γίνεται αντιληπτό, εξαιτίας των ευρέων αλλαγών της πανδημίας, δημιουργήθηκε η ανάγκη χρήσης των τεχνολογικών μέσων για την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας σε πολλούς τομείς, όπως της υγείας, της εκπαίδευσης. Σε αυτή την περίοδο, οι κοινωνικοί λειτουργοί σε συνεργασία με άλλους επαγγελματίες υγείας κλήθηκαν να αξιοποιήσουν τη χρήση των ψηφιακών

μέσων στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, με σκοπό να ανταποκριθούν στις συνθήκες και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του πληθυσμού που δημιουργήθηκαν.

Γενικότερα, παρατηρούνται πολλά θετικά στοιχεία σχετικά με τη χρήση των διαδικτυακών υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, ευάλωτες ομάδες, οι οποίες βρίσκονται σε απομακρυσμένες γεωγραφικές περιοχές ή σε μέρη που δεν υπάρχουν κοινωνικές υπηρεσίες, ηλικιωμένα άτομα, μετακινούμενοι πληθυσμοί, όπως πρόσφυγες και μετανάστες, κτλ, έχουν επωφεληθεί σε μεγάλο βαθμό από τις διαδικτυακές υπηρεσίες συμβουλευτικής (e-counselling) και θεραπείας (e-therapy). Επιπλέον, η επαφή με τα άτομα νεανικής ηλικίας έχει αναπτυχθεί, καθώς τα ίδια είναι πιο εξοικειωμένα με τη χρήση των ψηφιακών μέσων.

Στη συνέχεια, η σύγχρονη τεχνολογία έχει εισβάλλει στις περισσότερες κοινωνικές οργανώσεις και υπηρεσίες, μιας και έχουν αναπτυχθεί «έξυπνες» εφαρμογές για κινητές συσκευές, τις οποίες μπορούν να αξιοποιήσουν τόσο οι επαγγελματίες υγείας όσο και οι εξυπηρετούμενοι τους. Για παράδειγμα, έχει δημιουργηθεί από την οργάνωση GIVMED η εφαρμογή «MedforU»³, η οποία στοχεύει στη δωρεά φαρμάκων και στην παροχή φαρμακευτικής αγωγής στις ευάλωτες ομάδες. Επιπροσθέτως, η Solidarity NOW σε συνεργασία με φορείς από άλλες 7 χώρες δημιούργησαν την εφαρμογή αναζήτησης εργασίας για τους πρόσφυγες «WORKEEN»⁴, ένα εκπαιδευτικό εργαλείο και μέσο πρόσβασης στην αγορά εργασίας, στο πλαίσιο ένταξής τους στο κοινωνικό περιβάλλον .

Εκτός από τα παραπάνω οφέλη, η χρήση του διαδικτύου στις κοινωνικές υπηρεσίες υπονομεύει αρκετούς κινδύνους, όπως η κατάχρηση των ψηφιακών

³ <https://givmed.org/med-for-u/auth/login>

⁴ <https://www.accmr.gr/el/%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82/service/4093.html>

εργαλείων και των διαδικτυακών εφαρμογών. Επιπλέον, υπάρχει πιθανότητα μη ορθής εφαρμογής των τεχνολογικών μέσων εξαιτίας έλλειψης εκπαίδευσης. Ακόμα, παρατηρείται ο κίνδυνος μη προστασίας προσωπικών δεδομένων και ως εκ τούτου την παραβίαση του κώδικα της δεοντολογίας της κοινωνικής εργασίας. Παρόλα αυτά, σε χώρες που η τεχνολογία είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη, οι κίνδυνοι αυτοί εντοπίστηκαν εγκαίρως. Ως παράδειγμα, αναφέρεται ο Εθνικός Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών (NASW) των ΗΠΑ σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Συμβουλίων Κοινωνικής Εργασίας (ASWB), ανέπτυξαν έναν οδηγό σωστής χρήσης των ψηφιακών υπηρεσιών για τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς. Εκ των υστέρων κι άλλοι φορείς σε άλλες χώρες, όπως ο Αυστραλιανός Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών (AASW), ανέπτυξαν παρόμοιο οδηγό ορθής χρήσης, αλλά και επικαιροποίησαν τον ήδη υπάρχοντα. Η πιο πρόσφατη πρωτοβουλία ήταν εκ μέρους του Βρετανικού Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργιών (BASW), το 2018, οι οποίοι ανέπτυξαν τον όρο e-professionalism (=ηλεκτρονικός επαγγελματισμός), για να ερμηνεύσουν τον ορθό τρόπο της ψηφιακής εργασίας του κοινωνικού λειτουργού με τα σύγχρονα δεδομένα και να αποτυπώσει την αποδεκτή δεοντολογικά διαδικτυακή συμπεριφορά. Στη συνέχεια με την έλευση την πανδημίας το 2020 κρίθηκε αναγκαίο από τον BASW η έκδοση ενός ηλεκτρονικού οδηγού («Δήλωση ψηφιακών Δυνατοτήτων για Κοινωνικούς λειτουργούς») για την ψηφιακή επάρκεια των κοινωνικών λειτουργών. Αναφέρεται, δηλαδή, στις γνώσεις, ψηφιακές δεξιότητες και αξίες που πρέπει να υιοθετήσουν οι επαγγελματίες για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις νέες αυτές συνθήκες. Επομένως, δίνεται έμφαση στη διαχείριση των ηθικών προκλήσεων που προκύπτουν.

Αντίστοιχα, η Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργιών (IFSW) ανακοίνωσε οδηγίες σχετικά με έναν κοινό κώδικα που θα ήταν απαραίτητο να

εφαρμόσουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί στο πλαίσιο της πανδημικής κρίσης. Συγκεκριμένα, οι οδηγίες επικεντρώνονται στην ενημέρωση για την ασφάλεια και την ατομική προστασία σε περίπτωση κινδύνου, την ορθή χρήση διαδικτύου κατά την άσκηση του επαγγέλματος, την τήρηση του κώδικα δεοντολογίας.

Ανεξάρτητα των πολλαπλών οφελών που προσφέρουν οι ψηφιακές πρακτικές, παρατηρείται έντονος προβληματισμός στην υποκατάσταση της φυσικής παρουσίας και επικοινωνίας, ιδιαίτερα στους τομείς της συμβουλευτικής και της εκπαίδευσης. (Σταθόπουλος, 2017:69). Η φυσική παρουσία έχει θετικό αντίκτυπο στην άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας και αυτό είναι σημαντικό να παραμείνει και μετά της εποχή της πανδημίας. Γίνεται ξεκάθαρο, λοιπόν, ότι δεν είναι δυνατή η υποκατάσταση της άμεσης επαφής από τα απρόσωπα ψηφιακά μέσα. Αντίθετα, η τεχνολογία διεκπεραιώνει διευκολυντικό και συμπληρωματικό ρόλο.

2.3 Ηθικές προκλήσεις

Ο Αμερικάνος ερευνητής της δεοντολογίας στην Κοινωνική Εργασία, Frederick Reamer, επικεντρώνεται στα ηθικά θέματα που προκύπτουν, ιδιαίτερα την περίοδο της πανδημίας. Τέτοια ζητήματα έχουν σχέση «με την ιδιωτικότητα και εμπιστευτικότητα, την ενήμερη συγκατάθεση, τα συγκρουόμενα συμφέροντα, την επαγγελματική επάρκεια, τα επαγγελματικά όρια, την τήρηση αρχείων και την τεκμηρίωση και τις συλλογικές σχέσεις» (Ε., Παπούλη,2020).

Σύμφωνα με διαδικτυακή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις 6-18 Μαΐου 2020 με συμμετοχή 54 χωρών, προβλήθηκαν οι ηθικές προκλήσεις με βάση τις απαντήσεις των κοινωνικών λειτουργών. Αρχικά, είναι σημαντική η εγκαθίδρυση σχέσεων

εμπιστοσύνης και ενσυναίσθησης μέσω των ψηφιακών μέσων με απόλυτο σεβασμό στα προσωπικά δεδομένα των ωφελούμενων. Ένας κοινωνικός λειτουργός στην Ελλάδα αναφέρει τον προβληματισμό του σχετικά με τις ελλείψεις του κράτους πρόνοιας και επισημαίνει την ανάγκη ύπαρξης ηθικής και ενσυναίσθησης, αλλά και την ευαισθητοποίηση και την εγρήγορση. Επιπλέον, πρέπει να δοθεί έμφαση στην εκτίμηση των αναγκών και των νέων απαιτήσεων που έχουν δημιουργηθεί εξαιτίας της πανδημίας. Ακόμα, οι κοινωνικοί λειτουργοί χρειάζεται να προστατεύουν τα δικαιώματα τόσο των ωφελούμενων όσο και των ίδιων, προσφέροντας τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες. Επιπρόσθετα, καλούνται να χαράξουν μια νέα κατεύθυνση, καταλληλότερη ως προς τον εξυπηρετούμενο, αντίθετα από τις πολιτικές του Κράτους, που ενδεχομένως χαρακτηρίζονται λιγότερο επαρκείς. Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητο ο κοινωνικός λειτουργός να διαχειριστεί τις ανάγκες του, να φροντίσει για την αποφόρτισή του, προκειμένου να αποδίδει στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Τέλος, οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να εκτιμήσουν την προοπτική εξέλιξης του επαγγέλματος μετά το πέρασμα της πανδημίας.

Σε πρακτικό επίπεδο, ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών στην παρέμβασή τους στην κοινότητα εν μέσω πανδημίας χρειάστηκε να μεταρρυθμιστεί άμεσα, διότι προέκυψαν νέες ανάγκες και απαιτήσεις. Για παράδειγμα, στις χώρες του Νότου ο ρόλος τους περιορίστηκε στην ενημέρωση και στην εκπαίδευση του πληθυσμού σχετικά με την προσωπική υγιεινή και προστασία. Έπειτα, στην ηπειρωτική Κίνα οι κοινωνικοί λειτουργοί ανέλαβαν τον έλεγχο της τήρησης των μέτρων που είχε θεσπίσει η Κυβέρνηση.

Στην Ελλάδα διάφορες οργανώσεις ανέπτυξαν νέα προγράμματα προσαρμοσμένα στην νέα κοινωνική πραγματικότητα. Στο παρακάτω μέρος θα αναλύσουμε τον τρόπο παρέμβασης μιας μερίδας οργανώσεων.

Ο «συν- Ειρμός Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία για την Κοινωνική Αλληλεγγύη & οικονομία» σε συνεργασία με τη μονάδα ψυχικής υγείας Βαβέλ και υπό την υποστήριξη της ΜΚΟ «Human Rights360» υλοποίησε μια δράση σχετικά με την παροχή υποστήριξης και ενημέρωσης των εργαζομένων της πρώτης γραμμής για την αντιμετώπιση της κρίσης του Covid-19⁵, δηλαδή εκείνων που συνεργάζονται με ευπαθείς ομάδες, που ενδεχομένως εργάζονται σε υγειονομικές δομές, επομένως είναι περισσότερο ευάλωτοι και εκτεθειμένοι, λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας. Κύριος σκοπός αυτής της υπηρεσίας είναι η ενημέρωση και η διευκόλυνση των εργαζομένων όσον αφορά την πρόσβασή τους σε διάφορες πηγές βοήθειας. Επιπλέον, παρέχεται εκπαίδευση μέσω διαδικτυακών σεμιναρίων για τη διαχείριση των ψυχοκοινωνικών αναγκών των ίδιων αλλά και του πληθυσμού που εξυπηρετούν, του στρες και άλλων επιπτώσεων της πανδημίας.

Η Μ.Κ.Ο SolidarityNOW⁶ δημιούργησε μια νέα υπηρεσία, η οποία απευθύνεται σε μετανάστες και πρόσφυγες και έχει την ικανότητα να εξυπηρετήσει σε 5 γλώσσες, αγγλικά, γαλλικά, αραβικά, φαρσί, ουρντού. Στόχος αποτελεί η παροχή πληροφοριών πρόληψης και προστασίας από τον Covid-19 μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας PODCAST, ξεπερνώντας κάθε γλωσσικό εμπόδιο.

Μια άλλη ανθρωπιστική οργάνωση ο «Ερυθρός Ελληνικός Σταυρός»⁷ λειτουργεί μια τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης και ενημέρωσης για τα θέματα που αφορούν τον Covid-19 , η οποία εξυπηρετεί 13 ξένες γλώσσες.

⁵ <https://www.frontline-covid19.com/ti-kanoume/>

⁶ <http://www.solidaritynow.org/en/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B4%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%8C%CF%87%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%B9%CF%8C/>

⁷ <http://www.redcross.gr/default.asp?pid=1&la=1>

Ακόμα, άλλη μια ανθρωπιστική οργάνωση που λειτουργεί γραμμή ιατρικής και ψυχοκοινωνικής βοήθειας για τον Covid-19 είναι οι «Γιατροί του Κόσμου». Ειδικότερα, η υπηρεσία απευθύνεται σε όσους επικοινωνούν στην ελληνική γλώσσα και παρέχει ιατρική βοήθεια στον πληθυσμό που παρουσιάζει ήπια συμπτώματα του ιού, αλλά και πληροφορίες για τα μέτρα πρόληψης και προστασίας από τον Covid-19. Στο πλαίσιο υποστήριξης ευάλωτων ομάδων, δημιουργήθηκε από τους Γιατρούς του Κόσμου μια νέα υπηρεσία κινητής μονάδας υποστήριξης ηλικιωμένων. Συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα πρόγραμμα επείγουσας παρέμβασης σε ευάλωτα άτομα άνω των 60 ετών και εξυπηρετεί ανθρώπους που μιλάνε ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά, φαρσί, αραβικά. Ο στόχος είναι διττός, παράδοση φαρμάκων κατ' οίκον και εξ αποστάσεως παροχή ιατρικής συμβουλευτικής και ψυχοκοινωνικής βοήθειας. Κύριος σκοπός, είναι η πλαisiώση ανθρώπων με χρόνια νοσήματα που παραμένουν περιθωριοποιημένοι, χωρίς κοινωνικό περίγυρο και οικονομική στήριξη. Παράλληλα, οι κοινωνικοί λειτουργοί αναλαμβάνουν τη συλλογή πληροφοριών και την εκτίμηση αναγκών αυτού του πληθυσμού, ώστε να κάνουν τις απαραίτητες διασυνδέσεις, ενώ το ιατρικό προσωπικό παρακολουθεί τακτικά τους χρόνιους πάσχοντες, πραγματοποιώντας κατ' οίκον επισκέψεις.

Η «Μετάδραση»⁸ στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου δικτύου προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, με αφορμή την πανδημία, δημιούργησε μια τηλεφωνική ειδική γραμμή άμεσης βοήθειας για τα ασυνόδευτα παιδιά. Η διαδικασία ορίζει ότι τα παιδιά μπορούν να στείλουν μήνυμα στη γλώσσα επικοινωνίας τους ή να τηλεφωνήσουν στη γραμμή υποστήριξης.

⁸ <https://metadrasi.org/campaigns/%ce%b4%ce%af%ce%ba%cf%84%cf%85%ce%bf-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%83%cf%84%ce%b1%cf%83%ce%af%ce%b1%cf%82%ce%b1%cf%83%cf%85%ce%bd%cf%8c%ce%b4%ce%b5%cf%85%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%b1%ce%bd%ce%b7%ce%bb%ce%af/>

Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Emantes ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 2018 από ενεργά μέλη της συλλογής «Lgbtqia+ Refugees Welcome» σε συνεργασία με εμπειρογνώμονες μετανάστευσης και προσφύγων. Η αποστολή του είναι η παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης σε Igbt+ πρόσφυγες/μετανάστες. Συγκεκριμένα τους παρέχει στέγη και φαγητό, βοηθάει στην πρόσβαση τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Ακόμα παροχή νομικής υποστήριξης και πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και άλλα πολλά.

Με την εμφάνιση του covid-19 η «Emantes»⁹ συνεχίζει την παροχή υποστήριξης μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας. Επιπλέον διαθέτει πληροφορίες σχετικά με τον κορονοϊό, ιατρικές συμβουλές από γιατρούς, με τους οποίους συνεργάζονται, ενημέρωση για τα μέτρα που λαμβάνει το ελληνικό κράτος για την μείωση εξάπλωσης του ιού. Επίσης, παρέχει επικαιροποιημένες πληροφορίες για εγχειρήματα που προσφέρουν δωρεάν φαγητό, ψυχολογική στήριξη και ιατρικές υπηρεσίες και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Παράλληλα η διανομή τροφίμων και αγαθών γίνεται κατ' οίκον μετά από συνεννόηση και σε τακτικά χρονικά διαστήματα. Η παραλαβή των φαρμάκων, για τις ευπαθείς ομάδες, γίνεται από τα μέλη της οργάνωσης και διανέμονται κατ' οίκον στα άτομα.

Η «ΕΛΙΞ»¹⁰ ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2019 την υλοποίηση του προγράμματος "Εκπαίδευση για την Ένταξη: Ποιοτική μάθηση και μη τυπική εκπαίδευση για παιδιά και ενήλικες, πρόσφυγες και μετανάστες στην Ελλάδα", με την υποστήριξη της UNICEF, του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ) και της Γενικής Διεύθυνσης Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ (DG HOME).

⁹ <https://www.emantes.com/>

¹⁰ <https://www.elix.org.gr/>

Σκοπός του είναι η παροχή εξατομικευμένης, μη τυπικής εκπαίδευσης και ενισχυτικής διδασκαλίας σε πρόσφυγες και μετανάστες, παιδιά και ενήλικες, προκειμένου να τους παράσχει όλες τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες και να υποστηρίξει με αυτόν τον τρόπο την ομαλή ένταξή τους.

Λόγω του covid 19 τα μαθήματα, σε ορισμένα κέντρα της Ελιξ, γίνονται διαδικτυακά, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη ασφάλεια. Ακόμα έχουν αναβληθεί οι διαδικασίες νέων εγγραφών, ενώ οι παραπομπές για ωφελούμενους γίνονται μόνο κατόπιν ραντεβού .

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί χρειάζεται να έχουν τα κατάλληλα αντανακλαστικά, για να προσαρμοστούν άμεσα στις νέες κοινωνικές συνθήκες, παρά τις ηθικές προκλήσεις. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, έχουν διαμορφώσει τον τρόπο δράσης και παρέμβασης στη κοινότητα, ήδη από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, το οποίο θα αναπτυχθεί αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα.

2.4 Οικονομική κρίση

2.4.1. Περίοδος λιτότητας

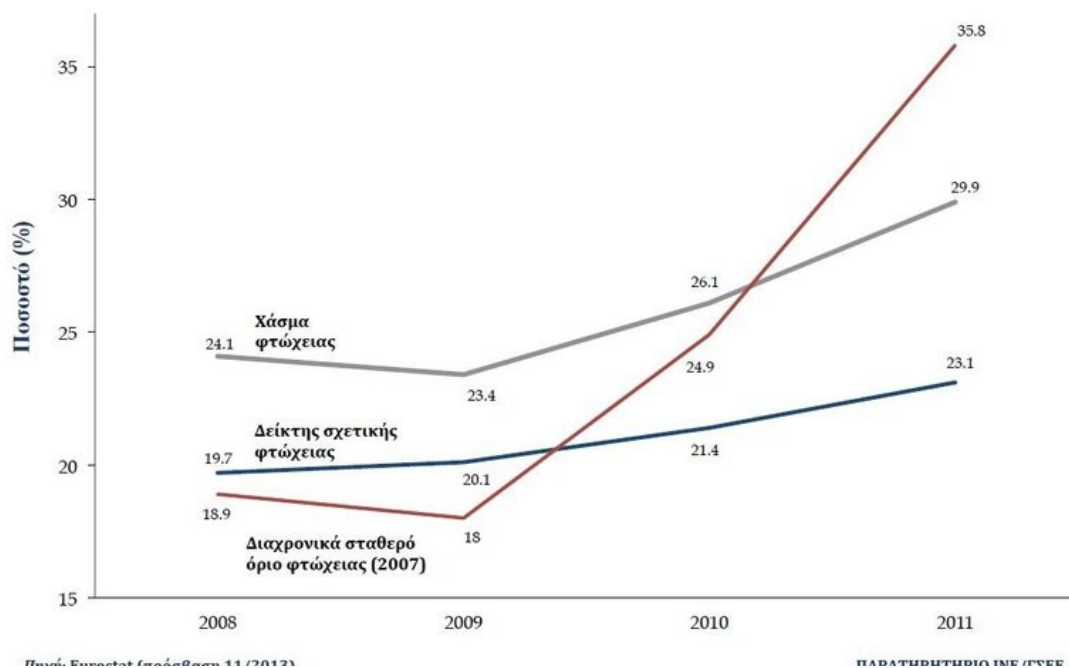
Στο πλαίσιο αποτύπωσης των συνεπειών της οικονομικής κρίσης που έπληξε την Ελλάδα, δημιουργήθηκε το 2012 ένα ντοκιμαντέρ¹¹ με συντονίστρια τη Δώρα-Δήμητρα Τελώνη. Σ' αυτό παρουσιάζονται οι απόψεις των κοινωνικών λειτουργών που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αντιμετώπισης των κρίσεων, της λιτότητας και της φτώχειας. Η οικονομική κρίση ήταν μια επώδυνη συνθήκη για τον ελληνικό και

¹¹<https://socialworkaction.wordpress.com/%ce%b2%ce%af%ce%bd%cf%84%ce%b5%ce%bf/?fbclid=IwAR0roTuK8b8iGoDuspbTRCU6xku3VX0ceLWUawGw7aKQRi4cN-57r7VwjNI>

όχι μόνο λαό. Η κρίση αυτή στοίχησε ιδιαίτερα στους επαγγελματίες του κλάδου της υγείας. Συγκεκριμένα, ήρθαν αντιμέτωποι με απολύσεις, μειώσεις μισθών, αλλά και όπως είναι λογικό με τεράστιο και συσσωρευμένο φόρτο εργασίας. Παράλληλα, οι δομές έκλειναν και όσες παρέμεναν ανοιχτές υπολειπούν. Επιπλέον, δυσάρεστο ήταν το γεγονός, ότι η παραπάνω κατάσταση οδήγησε πολλούς ανθρώπους πίσω στα άσυλα, πράγμα ιδιαίτερα λυπηρό για αυτούς, αλλά και για τους επαγγελματίες υγείας, που ένιωθαν ανήμποροι να προσφέρουν τις υπηρεσίες, τη βοήθεια και τις γνώσεις τους. Συμπληρωματικά, τα επιδόματα των πληθυσμών που τα είχαν ανάγκη είτε μειώνονταν, είτε καταργήθηκαν, με αποτέλεσμα ο λαός να βυθίζεται όλο και περισσότερο, στο φόβο, τη δυστυχία και την ανέχεια. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί η καταστολή της ανάγκης του λαού για διαμαρτυρία και οι εκφράσεις αγανάκτησης, πολλές φορές και με βίαιες πρακτικές. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε στον αγώνα των κοινωνικών λειτουργών, να φανούν αντάξιοι των υποχρεώσεων τους, παρά τις παράλογες εργασιακές συνθήκες, το τεράστιο φόρτο εργασίας, τις μειώσεις των μισθών τους, αλλά και πλήθος ατόμων και ομάδων, που έχρηζαν ανάγκης την ώρα που και οι ίδιοι οι επαγγελματίες βίωναν τη προσωπική τους κατάσταση ανέχειας.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα έκανε αισθητή την ανάγκη, όχι μόνο της συλλογικής δράσης κατά των μέτρων λιτότητας, με απεργίες και διαδηλώσεις, αλλά και συνδρομής και αλληλοβοήθειας μεταξύ των θυμάτων της κρίσης. Η βοήθεια αυτή δεν προσφέρθηκε μόνο από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), οι οποίες φέρουν κάποια νομική μορφή και υπήρχαν ήδη πριν τη κρίση. Επίσης, έντονη δράση παρατηρήθηκε από πρωτοεμφανιζόμενες συλλογικές ενώσεις πολιτών, δηλαδή συσσωματώσεις πολιτών, που δεν επιδίωκαν την αναγνωρισιμότητα, αλλά την αποτελεσματική παραγωγή έργου. Πρόκειται για άτυπα δίκτυα πολιτών, με

ανεπίσημη μορφή, που αποτελούν φορείς της κοινωνίας πολιτών. Το έργο τους διαψεύδει την ευρύτητα διαδομένη άποψη ότι η ελληνική κοινωνία πολιτών είναι ατροφική. Αντίθετα, παρατηρήθηκε η ενεργοποίηση των πολιτών και η ενδυνάμωση ομάδων και κινημάτων, που προήγαγαν την αλληλεγγύη και την ισότητα. Επιπλέον, δεδομένης της άτυπης μορφής αυτών των νέων φορέων, έγινε φανερή η τάση του λαού για απεξάρτηση και αποστασιοποίηση από τη κρατική διοίκηση, όπου πιθανόν ο κόσμος είχε αρχίσει να χάνει την εμπιστοσύνη του και την εμφάνιση τους έκαναν αισθήματα ανασφάλειας. Εξάλλου, ήδη το κράτος έχει αρχίσει να αποσύρεται από την παροχή κοινωνικής προστασίας. Αυτή η τάση ήταν εμφανής ιδίως σε ό,τι αφορά τόσο τις χρηματικές μεταβιβάσεις· μείωση συντάξεων και διαφόρων ειδών κοινωνικών επιδομάτων· όσο και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Η απόσυρση αυτή του κράτους δεν ήταν ομοιογενής ούτε ισόρροπη. Υπήρχαν ορισμένοι κλάδοι επαγγελμάτων που δεν είχαν πληγεί τόσο, όσο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, που ήδη πριν από την κρίση είχαν αποδυναμωθεί, εξαιτίας της άνισης και ανορθολογικής οργάνωσης του κατακερματισμένου, λόγω του όγκου των ασφαλιστικών ταμείων, πλέγματος του ελληνικού κράτους πρόνοιας. Η σημαντική αύξηση της ανεργίας και η κατάρρευση όλο και περισσότερων πληθυσμιακών ομάδων που κινδύνευαν από τη φτώχεια, αλλά και τον κοινωνικό αποκλεισμό δημιούργησαν ένα πλαίσιο δευτερογενών επιδράσεων της κρίσης σε ατομικό, οικογενειακό, τοπικό και ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο.

Διάγραμμα 1: Οι δείκτες φτώχειας στην Ελλάδα μετά την οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας. Πηγή: EUROSTAT

Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών εξελίξεων, όπως γίνεται φανερό και στο διάγραμμα, με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το όριο της φτώχειας αυξήθηκε ραγδαία. Τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν είχαν ως αντίκτυπο την άνοδο της φτώχειας από 19,7% το 2008 σε 23,1 το 2011. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση του δείκτη της φτώχειας σε μόλις έναν χρόνο, από το 2010 στο 2011. Σύμφωνα με τα στοιχεία, το 2011 ένας στους δύο φτωχούς λάμβανε μηνιαίο εισόδημα μικρότερο του ποσού των 334 ευρώ. Παρατηρείται, μάλιστα, πως εξαιτίας των Μνημονίων υπήρξαν κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, ορατές μέχρι και σήμερα.

2.4.2. Ο κεντρικός άξονας της δράσης των οργανώσεων

- Ιατρική/ υγειονομική περίθαλψη
- Παροχή κοινωνικής αρωγής

- Αναπηρία
- Παιδική προστασία
- Δικτύωση /συνεργατικά και υποστηρικτικά δίκτυα

2.4.3. Πρωτοβουλίες αλληλεγγύης

- Υλική στήριξη ευάλωτων ατόμων
- Ομάδες αυτοβοήθειας και αυτοδιαχείρισης,
- Πρωτοβουλίες της Εκκλησίας για παροχή κοινωνικής φροντίδας,
- Δομές κοινωνικής φροντίδας των Δήμων (πχ. κοινωνικά παντοπωλεία),
- Νέο θεσμικό πλαίσιο για τη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας
- Πρόσκληση της πολιτικής ηγεσίας προς τους οικονομικά εύρωστους συμπατριώτες μας της διασποράς να επιδείξουν φιλανθρωπικό έργο
- Συμμετοχή εταιρειών στη χρηματοδότηση και υλοποίηση κοινωνικών προγραμμάτων
- Χρήση του διαδικτύου για την λειτουργία δικτύων εναλλακτικής οικονομίας (ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών χωρίς τη μεσολάβηση χρήματος)

Οι ανωτέρω πρωτοβουλίες είχαν τυπικό, αλλά και άτυπο χαρακτήρα. Προέρχονταν από ποικίλους φορείς της κοινωνίας πολιτών, αλλά και από φορείς της γενικής κυβέρνησης (τοπική αυτοδιοίκηση) και του ιδιωτικού τομέα (εταιρική κοινωνική ευθύνη). Μεγάλος αριθμός αυτών στηρίζονταν σε υπάρχοντα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης (πχ. Εκκλησία, ΜΚΟ κοινωνικής φροντίδας), άλλες αποτελούσαν νέες οργανώσεις (πχ. «κίνημα της πατάτας», δίκτυα ανταλλακτικής

οικονομίας) και άλλες πάλι είχαν εντελώς άτυπο και εθελοντικό χαρακτήρα και περιορίζονταν σε επίπεδο φιλικών δικτύων, γειτονιάς, σχολείου και χώρων εργασίας. Άρα, ως «τυπικού χαρακτήρα» θεωρούμε όσες πρωτοβουλίες έχουν νομικό ένδυμα, προέρχονται π.χ. από συλλόγους, σωματεία ή αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες που έχουν ιδρυθεί με βάση τις διατάξεις του ισχύοντος δικαίου. Άτυπες πρωτοβουλίες και οργανώσεις είναι οι ανεπίσημες συλλογικές δράσεις και συσσωματώσεις πολιτών, οι οποίες δεν έχουν περιβληθεί καμία νομική μορφή.

2.4.4. Ανταλλακτικά δίκτυα

Τα ανταλλακτικά δίκτυα οικονομίας δημιουργήθηκαν, με σκοπό τη διευκόλυνση ανταλλαγής αγαθών χωρίς χρήματα, την ενίσχυση της αλληλοβοήθειας, αλλά και της συνηγορίας και διεκδίκησης για διάφορα κοινωνικά προβλήματα. Η βάση αυτού είναι συνήθως στη χρήση ενός εναλλακτικού νομίσματος, με το οποίο τα μέλη έχουν συναλλαγές μεταξύ τους. Κάθε μέλος ανταλλάσσει διαδικτυακά προϊόντα και υπηρεσίες με τα άλλα μέλη, ενώ διοργανώνονται και ανταλλακτικά παζάρια Στο πεδίο των ανταλλακτικών δικτύων συναντάμε τη μεγαλύτερη αύξηση προνοιακού εθελοντισμού, καθώς η πλειοψηφία τους δημιουργήθηκε την περίοδο της κρίσης και με αφορμή αυτή . Μεταξύ των σκοπών των ανταλλακτικών δικτύων ή δικτύων αλληλέγγυας οικονομίας, αναφέρονται συνήθως τα ακόλουθα:

- Απόκτηση μεγαλύτερου βαθμού αυτόαρκειας (ατομική και κοινωνική)
- Δημιουργία ηθικής και ισότιμης κοινωνίας και οικονομίας,
- Ανταλλαγή αγαθών χωρίς κερδοσκοπία και εναντίον των κυρίαρχων καταναλωτικών πρότυπων

- Προώθηση της συλλογικής δράσης μέσω της αυτό-οργάνωσης και της άμεσης δημοκρατίας

- Καταπολέμηση της μοναξιάς και του ατομικισμού

- Ενίσχυση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας

- Αποδοκιμασία και αποκλεισμός ρατσιστικών, φασιστικών και σεξιστικών συμπεριφορών και πρακτικών κομματικού ομορτισμού

- Διασύνδεση και συνεργασία με άλλες συλλογικότητες

- Δίκτυα ανταλλακτικής / αλληλέγγυας οικονομίας

- Κοινωνικά ιατρεία και κοινωνικά φαρμακεία

- Παροχή βοήθειας στην επιβίωση και αξιοπρέπεια ευάλωτων κοινωνικών ομάδων

- Λειτουργία κοινωνικών φροντιστηρίων με σκοπό τη δωρεάν παροχή εκπαιδευτικής αρωγής σε μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οικογένειες των οποίων, λόγω των δύσκολων οικονομικών συνθηκών που έχουν δημιουργηθεί, δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στα συγκεκριμένα έξοδα.

- Ομάδες αυτό-βοήθειας

- Δημοτικός λαχανόκηπος. Η ανάγκη εξασφάλισης βασικών διατροφικών προϊόντων σε συνδυασμό με την ανάδειξη της αξίας της αυτοδιαχείρισης και της τοπικής παραγωγής είχε αποτελέσει πεδίο ανάπτυξης πρωτοβουλιών άτυπων ομάδων. Οι αυτό-διαχειριζόμενοι αγροί υπήρξαν το πρότυπο για την ένταξη ενός νέου κοινωνικού προγράμματος στο εθνικό δίκτυο άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας: Ο δημοτικός λαχανόκηπος αναφέρεται στην κατανομή ενός ενιαίου αρδευόμενου και περιφραγμένου αγροκτήματος σε ομάδα ωφελούμενων (ισομερή τεμάχια),

προκειμένου να τα καλλιεργήσουν με αποκλειστικό σκοπό την εξασφάλιση τροφίμων.

2.4.5. Άτυπα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης – προσφοράς

- Παροχή εναλλακτικών υπηρεσιών
- Καινοτομική δράση και ικανότητα
- Συνηγορία υπέρ περιθωριοποιημένων ομάδων («οι αγνοημένες ομάδες της πρόνοιας»)
- Ευελιξία και ανταποκρισιμότητα στις κοινωνικές ανάγκες της γειτονιάς και περιορισμένων χωρικών ενοτήτων
- Εγγύτητα με την τοπική κοινότητα- καλύτερη πρόσβαση
- Διατήρηση ριζοσπαστικής στάσης έναντι κοινωνικών προβλημάτων
- Ενισχυμένη αίσθηση συμμετοχής
- Έλλειψη γραφειοκρατίας
- Αναίρεση/εξουδετέρωση του στίγματος του εξυπηρετούμενου
- Μεγαλύτερες αντιστάσεις τόσο στην εισβολή του κράτους (θεσμοποίηση) όσο και στην εισβολή της αγοράς (εμπορευματοποίηση). Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει ο Φότεφ (1995: 62) «οι άτυπες ενώσεις ανθρώπων ή οι άτυπες ομάδες δεν είναι μόνο κάτι αποδεκτό, η ύπαρξη του οποίου θεωρείται φυσική, αλλά και χωρίς αυτές τις άτυπες ενώσεις η ύπαρξη της κοινωνίας των πολιτών είναι κάτι το αδιανόητο. Επιπλέον, οι άτυπες κοινωνικές ομάδες είναι η συγκεκριμένη βάση και όχι σπανίως αναπτύσσονται με τέτοιον τρόπο ώστε να μετεξελίσσονται σε τυπικές». Τέλος, οι άτυπες ομάδες αναγνωρίζονται επίσημα από ευρωπαϊκούς θεσμούς στο

πλαίσιο χρηματοδότησης δράσεων για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη (Πρόγραμμα «Νεολαία εν Δράσει»).

2.4.6. Τυπικές οργανώσεις

- κινητή μονάδα παροχής υγειονομικής περίθαλψης
- κέντρο φροντίδας εγκύων γυναικών σε οικονομικό κίνδυνο
- κέντρο εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρία
- οικοτροφείο για ψυχικές διαταραχές
- κινητή μονάδα ψυχικής υγείας
- γηροκομείο
- κέντρο φιλοξενίας παιδιών οικογενειών που σπουδάζουν
- ιατρεία πόνου σε νοσοκομεία
- πρόγραμμα αναδοχής παιδιών παραγωγικά εργαστήρια μαία παίρνει ο
θεραπεία σε νοσοκομεία παιδιών
- γραμμή κινδύνου για εξαφανισμένα παιδιά
- Άτυποι φορείς δημιουργίας ηλεκτρονικής διαδικτυακής πλατφόρμας για την
διευκόλυνση εθελοντικές παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών
- κοινωνικό ιατρείο
- κοινωνικό φαρμακείο
- ανταλλαγής αγαθών με τοπική εναλλακτική μονάδα καλάθια συγκέντρωσης
τροφίμων στα καταστήματα
- διανομή τροφίμων
- διανομή σχολικών

- Μικροεπισκευές οικείων όσο δημοσίων υποδομών

2.4.7. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

- Απογοήτευση
- Έντονα αισθήματα πικρίας
- Αίσθημα αν ικανότητας
- Αδυναμία συντήρησης του εαυτού και της οικογένειας
- Αμφιθυμικά συναισθήματα σε σχέση με την οικογένεια τους
- Συνεχή ευερεθιστότητα
- Καθημερινά έντονες συγκρούσεις
- Σεξουαλικές δυσλειτουργίες
- Τάσεις φυγής

Η οικονομική κρίση πλήττει τους ανθρώπους με χαμηλό εισόδημα, αλλά και τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες πληθυσμού. Αυτές συνήθως αφορούν τα παιδιά, γυναίκες, νεολαία, μονογονεϊκές οικογένειες, τους ανέργους, τους μετανάστες και τους ηλικιωμένους. Η οικονομική κρίση είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη ψυχική υγεία των γονέων και εξαιτίας της οικογενειακής αλληλεπίδρασης πρόσβαλε άμεσα τη ψυχική υγεία των παιδιών και των εφήβων. Οι συνέπειες των ακραίων καταστάσεων φτώχειας οδήγησαν πολλά παιδιά στον κίνδυνο να αποκτήσουν δυσκολίες στη γνωστική συναισθηματική και φυσική τους κατάσταση. Επιπροσθέτως, το φύλο διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη ψυχικών

διαταραχών, μιας και οι γυναίκες πλήττονται λιγότερο από τον στιγματισμό και τη ψυχολογική πίεση .Το παραπάνω πιθανόν να συμβαίνει εξαιτίας εναλλακτικών και διαφορετικών κοινωνικών ρόλων στους οποίους οι γυναίκες συμμετέχουν (Kulik L.2000,Shamir B.1985). Από την άλλη οι άνδρες βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο εκδήλωσης ψυχικής ασθένειας, αυτοκτονίας και γενικότερα αρνητικά επιπτώσεων στην υγεία και ιδιαίτερα την ψυχική .

Η ταύτιση της φτώχειας και των ψυχικών διαταραχών προέκυψε μέσω των δεικτών ανέχειας ,οι δείκτες ανέχειας είναι οι παρακάτω

- Το χαμηλό εισόδημα
- Η κοινωνική μεταβολή
- Η ανασφάλεια και η απελπισία
- Το κοινωνικό στίγμα
- Οι διακρίσεις
- Ο κοινωνικός αποκλεισμός
- Η μειωμένη εκπαίδευση
- Η εμφάνιση συνοσηρότητας με άλλα σωματικά νοσήματα(Patel K ,Moser K 2009)

Το τελικό συμπέρασμα των περισσότερων ερευνητικών δεδομένων είναι ότι η ανέχεια ευνοεί τις ψυχικές διαταραχές, αλλά και το αντίστροφο, ενώ κατά τη διάρκεια μίας οικονομικής κρίσης οι ασθενέστεροι οικονομικά πλήττονται πρώτοι, αποτελώντας μία ομάδα υψηλού κινδύνου. (Patel K ,Moser K 2009)

2.5. Συνοπτικά

Συνοψίζοντας, παραπάνω παρουσιάστηκαν οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας και της οικονομικής κρίσης και το τεράστιο αντίκτυπο που είχαν στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Ο προσανατολισμός των κοινωνικών λειτουργών στράφηκε στη αναπροσαρμογή και την μετατροπή των τρόπων παρέμβασης στην κοινότητα. Γίνεται κατανοητό, ότι απαιτείται αμεσότητα, κριτική σκέψη και πίστη στις στάσεις και αξίες της κοινωνικής εργασίας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη ενός κοινού κώδικα δεοντολογίας και η παράλληλη ικανότητα των κοινωνικών λειτουργών να αξιολογούν την πορεία του έργου τους και να προτείνουν τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις.

3^ο κεφάλαιο : Προοπτικές της κοινοτικής εργασίας

Φτάνοντας στο τελευταίο κεφάλαιο θα αναλυθούν η προοπτική και η εξέλιξη που επιδέχεται το επάγγελμα λόγω των συνθηκών. Η ενότητα αυτή έχει ως στόχο να συγκεντρώσει εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης και διαφορετικές πρακτικές πέρα από τις παραδοσιακές εφαρμογές, Πρωτίστως, αναφέρεται ο όρος Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία, ένας εκσυγχρονισμένος τρόπος παρέμβασης, που δεν περιορίζεται μόνο στο άτομο αλλά και στην αναδιάρθρωση ολόκληρου του συστήματος. Δευτερευόντως, προβάλλεται η Πράσινη Κοινωνική Εργασία ως ένας νεοεισερχόμενος, για τα ελληνικά δεδομένα, ριζοσπαστικός κλάδος. Κλείνοντας, αναλύεται το street social work ως ένα εργαλείο, αναγνωρισμένο διεθνώς, που στόχο

έχει την κοινωνική υποστήριξη των ευάλωτων ομάδων, με την ειδοποιό διαφορά ότι μέρος τους είναι απομακρυσμένο από τις κοινωνικές δομές.

3.1. Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία

Η Κοινωνική Εργασία από την αρχή της εμφάνισής της είχε ένα ριζοσπαστικό χαρακτήρα που άλλοτε ήταν πιο εμφανής και άλλοτε σημείωνε πτώση. Συγκεκριμένα, τη δεκαετία του '70 η ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία άρχισε να αναδύεται ως μια διακριτή προσέγγιση , ενώ τη δεκαετία του '80 σημείωσε παρακμή. Την περίοδο ανάκαμψης της ριζοσπαστικής Κοινωνικής Εργασίας, άρχισαν να αναπτύσσονται πολυάριθμα κινήματα για τα δικαιώματα των μαύρων, για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, αντιπολεμικά κινήματα εν όψει του πολέμου στο Βιετνάμ , τα οποία συνδέθηκαν με ένα διεθνές φοιτητικό κίνημα (βλ. Μάης '68). Μέσα σε αυτές τις συνθήκες διαδραματίζεται η ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνικής εργασίας, όπου βασίζεται στη συνειδητοποίηση «ότι πολλά προβλήματα των πελατών οφείλονται στις υλικές περιστάσεις και στην καταπίεση που βίωναν» από το ίδιο το σύστημα. Δύο ήταν οι λόγοι που συνέβαλλαν στην πτώση της ριζοσπαστικής προσέγγισης. Αρχικά, η άνοδος του συντηρητικού κόμματος υπό την ηγεσία της Margaret Thatcher στην Αγγλία το 1979 και του ρεπουμπλικάνου Ronald Reagan την ίδια χρονιά στην Αμερική και γενικότερα η εξάπλωση του νεοφιλελευθερισμού. Ο δεύτερος λόγος έχει σχέση με την ήττα των εργατικών κινήματων στην Αγγλία, την Γαλλία, την Ιταλία. (I.Ferguson,2012:232). Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια έχουν προκύψει διάφορες μορφές αντίστασης στο συντηρητικό τρόπο προσέγγισης. Τέλη του 2004, στην προσπάθεια αλλαγής και ενεργητικής κριτικής της κατάστασης

πραγματοποιήθηκε στη Γλασκόβη της Σκωτίας μια συνάντηση με τίτλο «Δεν έγινα κοινωνικός λειτουργός για Αυτό». Υπό αυτές τις συνθήκες ιδρύεται το Δίκτυο δράσης για την Κοινωνική εργασία (SWAN). Οι Ferguson και Woodward (2009:153-163), στο πλαίσιο μιας νέας ριζοσπαστικής πρακτικής της κοινωνικής εργασίας για τον 21ο αι., αναφέρουν 4 βασικούς πυλώνες.

- *«Η ριζοσπαστική πρακτική παραμένει προσηλωμένη στις ορθές πρακτικές»*

Χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί η ανάγκη διατήρησης ανθρωποκεντρικών αξιών ακόμα και σε κλίμα συντηρητισμού και τεχνοκρατικών πρακτικών.

- *«Η ριζοσπαστική πρακτική κάνει αντάρτικο»*

Ο όρος «αντάρτικο» παραπέμπει στον χαρακτηρισμό που είχε αποδώσει ένας συγγραφέας κατά τη δεκαετία του '70 για τους κοινωνικούς λειτουργούς, οι οποίοι είχαν ως στόχο την εξυπηρέτηση των ατόμων ως προς το συμφέρον τους σε αντίθεση με την γραφειοκρατία της εκάστοτε υπηρεσίας και του κρατικού μηχανισμού.

- *«Οι ριζοσπαστικές πρακτικές λειτουργούν μαζί με τους φροντιστές και τους χρήστες των υπηρεσιών, μόνο όμως όταν χρειάζονται κοινωνικούς λειτουργούς»*

Βασικός παράγοντας της ριζοσπαστικής προσέγγισης είναι ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν εργάζονται για τους εξυπηρετούμενους, αλλά δουλεύουν μαζί με τους εξυπηρετούμενους, αναγνωρίζοντας τα δυνατά και αδύνατα σημεία τους και τις δυνατότητες εξέλιξής τους.

- *«Η ριζοσπαστική πρακτική είναι μια συλλογική δραστηριότητα και μια πολιτική διαμαρτυρία»*

Εν ολίγοις, η συλλογική δράση έχει μεγαλύτερο και ποιοτικότερο αντίκτυπο κατά την αλλαγή στο κοινοτικό και θεσμικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, κρίνεται αναγκαίο η προστασία των εργαζόμενων κοινωνικών λειτουργών, που ενστερνίζονται τη ριζοσπαστική προσέγγιση, και η οργανωμένη δράση τους, το οποίο δύναται να επιτευχθεί μέσω της συνδικαλιστικής οργάνωσης στο χώρο εργασίας. Επιπλέον, σημαντική είναι η συμμετοχή τους στα κοινωνικά κινήματα, που μέσα απ' αυτά προωθείται η κοινωνική δικαιοσύνη.

Στις 27-29 Μαρτίου 2021 διοργανώθηκε από το *Social Work Action Network-International* (SWAN-I) το 1ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ριζοσπαστικής Κοινωνικής Εργασίας. Το Διεθνές Δίκτυο Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών, σύμφωνα με την ιδρυτική του διακήρυξη¹², αποτελείται από ένα δίκτυο ομάδων, ατόμων, οργανώσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, οι οποίοι υιοθετούν τις αρχές και αξίες της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας και υποβάλλονται σε συντονισμό όσον αφορά την ανάπτυξη και ενίσχυση των παραδόσεων της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας. Δεν δίνεται έμφαση τόσο στην ανάπτυξη κοινών δράσεων διεθνώς, όσο στην ευαισθητοποίηση και διοργάνωση αλληλέγγυων δράσεων προς την κατεύθυνση που χαράζει η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία. Σημαντική προϋπόθεση αποτελεί η αποδοχή των βασικών αξιών. Πρωτίστως, η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία έχει ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και τοποθετεί τις ανθρώπινες ανάγκες πάνω από το κέρδος. Αυτό σημαίνει ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας κρίνεται αναγκαίο να απευθύνονται προς όλους και όλες, να παρέχονται δωρεάν, να είναι δημόσιες και υψηλής ποιότητας. Ως εκ τούτου προκύπτει το γεγονός ότι η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία προσανατολίζεται στην συρρίκνωση και στον αφανισμό των ιδιωτικοποιημένων μορφών υπηρεσιών, προωθώντας ταυτόχρονα το

¹² <https://socialworkfuture.org/wp-content/uploads/2020/06/SWAN-I-Greek-final.pdf>

δημόσιο χαρακτήρα των δομών, καθώς οι υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας χρειάζεται να είναι δικαίωμα για όλους και όχι προνόμιο για λίγους και εκλεκτούς. Επιπροσθέτως, δίνεται έμφαση στην αυτοδιάθεση των ανθρώπων και στη δυνατότητα να αποφασίζουν εκείνοι για τον εαυτό τους, αλλά και στη διαρκή βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών για το συμφέρον και των εργαζόμενων και των εξυπηρετούμενων. Ακόμα, είναι διαρκής η μάχη για την απελευθέρωση των φτωχών στρωμάτων από την καταπίεση και την ανισότητα. Η ιδρυτική διακήρυξη καταλήγει στο ότι δεν υπάρχει ένα και μοναδικό ριζοσπαστικό μοντέλο κοινωνικής εργασίας και ότι κρίνεται αναγκαία η συλλογική προσέγγιση κατά την αντιμετώπιση των κοινωνικών και ατομικών προβλημάτων, επιδιώκοντας από την κοινωνική εργασία πολιτική παρέμβαση και δραστηριοποίηση.

Στο πλαίσιο του 1ο παγκοσμίου συνεδρίου με τίτλο «Ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός- Ριζοσπαστική κοινωνική εργασία τώρα» η Ελλάδα συμμετείχε ως μέλος του Δικτύου με θέμα «Μια άλλη Κοινωνική εργασία είναι εφικτή» και προέβαλε δύο θεματικές ενότητες: 1. Τι είναι η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία; Από τη θεωρία στην πράξη. 2. Προασπίζοντας τις ελευθερίες και τα δικαιώματα του προσφυγικού πληθυσμού. Το λόγο πήραν οι Βασίλης Ιωακειμίδης (Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας, Επίτροπος Παιδείας της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών), Δήμητρα Γιάννου (Κοινωνική Λειτουργός, Περιφέρεια Ευβοίας), Εύη Αγουρζενιτζίδου (Υποψήφια θετή γονιός), Δήμητρα Παπαδοπούλου (Σχολική Κοινωνική Λειτουργός), Ευαγγελία Λυσσάρη (Κοινωνική Λειτουργός στον ΟΑΕΔ), Δήμητρα-Δώρα Τελώνη (Επίκουρη Καθηγήτρια, Μέλος Συντονιστικής Επιτροπής Δικτύου Δράσης Κοινωνικών Λειτουργών και SWAN-international), Μαραγκοζάκης Άκης (Κοινωνικός Λειτουργός HumanRights360), Abdul Khaled Mohammadi

(Πρόεδρος Κοινότητας ενωμένων Αφγανών στην Ελλάδα), Θανάσης Καμπαγιάννης
(Δικηγόρος, Πολιτική Αγωγή Αιγυπτίων Αλιεργατών στην Δίκη της Χρυσής Αυγής).

Τη συζήτηση άνοιξε ο Βασίλης Ιωακειμίδης με το τι δεν είναι η Ριζοσπαστική Κοινωνική εργασία, επισημαίνοντας πως δεν μπορεί κανείς να είναι απομονωμένος ριζοσπάστης, αλλά απαιτείται συνεργασία, συλλογικότητα, διεπιστημονικότητα. Επιπλέον, τόνισε πως ριζοσπάστης δεν είναι εκείνος ο οποίος τάσσεται μόνο ενάντια στο σύστημα, αλλά εκείνος που συνειδητοποιεί τις προβληματικές του συστήματος και επιθυμεί την κοινωνική αλλαγή του. Ακόμα, ανέτρεξε στο παρελθόν της Ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας, αποδεικνύοντας πως προέρχεται από τις καταβολές του επαγγέλματος και πώς πρόκειται για μια συνολική προσέγγιση που είναι απαραίτητη στις μέρες μας όσο ποτέ. Συνοπτικά, «πρόκειται για μια συνολική θεωρητική προσέγγιση που αντιλαμβάνεται το αντίκτυπο των συστημικών προβλημάτων στο άτομο, δίνει έμφαση στην κοινωνική και πολιτική διάσταση των προβλημάτων και στην ανάγκη αλλαγής του συστήματος που αναπαράγει αυτές τις δυσλειτουργίες».

Η δεύτερη θεματική αφορούσε την προάσπιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των προσφύγων και το λόγο πήρε και ο Θανάσης Καμπαγιάννης, ο οποίος αναφέρθηκε εκτενέστερα στη μάχη ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό και την καταδίκη της νεοναζιστικής εγκληματικής οργάνωσης Χρυσή Αυγή. Υπό αυτό το πρίσμα, γίνεται συνειδητό το πόσο σημαντική είναι η ύπαρξη του αντιφασιστικού και αντιρατσιστικού χαρακτήρα στην Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία. Συνοπτικά, έκανε λόγο και για τον θεσμικό ρατσισμό, ο οποίος παίρνει διαστάσεις στους μηχανισμούς του κράτους, αστυνομία, δικαιοσύνη, κτλ και το καθήκον των ριζοσπαστών κοινωνικών λειτουργών όσον αφορά την ανάδειξη της αλήθειας.

Σε αντίστοιχο άρθρο για την ριζοσπαστική κοινωνική εργασία, ο Ιωακειμίδης τεκμηριώνει τη διαφορά μεταξύ της ριζοσπαστικής από άλλες προσεγγίσεις. «Αυτό που διαφοροποιεί τη ριζοσπαστική κοινωνική εργασία ουσιαστικά από τις κυρίαρχες προσεγγίσεις είναι η έμφαση που δίνει στην πολιτική δράση προς μια κατεύθυνση κοινωνικής και πολιτικής αλλαγής του status quo που ευθύνεται για την παραγωγή και αναπαραγωγή κοινωνικών προβλημάτων». Στη συνέχεια, αναφέρει πως μέσα από το πεδίο της καθημερινότητας και των δράσεων και εμπειριών των κοινωνικών λειτουργών, είναι εφικτή «η σύνθεση της θεωρητικής και ερευνητικής γνώσης», και ως εκ τούτου διαμορφώνεται η επιστημολογική και ιδεολογική διάσταση της ριζοσπαστικής κοινωνικής εργασίας. Σ' αυτές τις συνθήκες, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία έχει αναδυθεί ένα νέο κύμα ριζοσπαστισμού, το οποίο κρίνεται αναγκαίο να εξαπλωθεί. Ο Ιωακειμίδης συνοψίζει πως χρειάζεται να βασίζεται σε πέντε πυλώνες: Δημοκρατία, Εν-συναίσθηση, Μαχητικότητα, Αντι- καταπιεστικότητα και Δομική Ανάλυση, έννοιες απαραίτητες για να ενισχύσουμε τη ριζοσπαστική και κριτική κοινωνική εργασία που αναδύεται. (the Guardian, a guide to radical social work, 24/5/2016).

Στο πλαίσιο λήψης συνέντευξης στον Michael Lavalette¹³, ανέλυσε το ερώτημα αν η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία είναι εφικτή στην πράξη. Αρχικά, ένα σημαντικό εργαλείο είναι το περιοδικό «Critical and Radical Social Work», το οποίο κυκλοφόρησε το 2013 και επεκτείνεται σε 2 τμήματα: α)σχολιασμός και β) «φωνές» από την πρώτη γραμμή. Συγκεκριμένα, εργαζόμενοι κοινωνικοί λειτουργοί και λήπτες υπηρεσιών έχουν τη δυνατότητα να σχολιάσουν περί της επικαιρότητας, σχετικά με την πολιτική, κατά πόσο δηλαδή επηρεάζει το κράτος πρόνοιας, αλλά και σχετικά με τις πρακτικές κοινωνικών λειτουργών που βρίσκονται στην πρώτη

¹³ καθηγητής στο Liverpool Hope University, μέλος στο Socialist Workers Party και πρωτοπόρος κατά την ίδρυση του SWAN

γραμμή. Επιπλέον, αναφέρει ότι ο ριζοσπάστης κοινωνικός λειτουργός μπορεί να εργαστεί και σε θεσμική κοινωνική υπηρεσία, διατηρώντας το ριζοσπαστικό του πρόσημο, αναδεικνύοντας την αλήθεια για την εξουσία, για το αντίκτυπο των περικοπών και της φτώχειας, για την ικανοποίηση των αναγκών μιας οικογένειας, για το πώς μεριμνά ο ίδιος για τον εαυτό του ως κοινωνικός λειτουργός. Έπειτα, τονίζει τη σημασία της συλλογικής οργάνωσης, όντας μέλος ενός σωματείου, στο οποίο ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να θέσει τους προβληματισμούς του και να αισθάνεται ασφαλής. Μέσω αυτού, επιδιώκεται και η άμβλυση της επαγγελματικής απόστασης μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και εξυπηρετούμενου. Συνοψίζει πως ο ριζοσπάστης κοινωνικός λειτουργός δύναται να εργαστεί σε διάφορα μέτωπα, όπως σε δομές για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, της ενδοοικογενειακής βίας ή για θέματα ασύλου. Τέλος, καταλήγει πως κρίνεται αναγκαίο να διαμοιράζονται οι καλές πρακτικές και η αποτελεσματική ριζοσπαστική κοινωνική εργασία και αυτά μπορούν να επιτευχθούν μέσω του περιοδικού *Critical and Radical Social Work*. (Liverpool Hope University,2015)

Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, ότι με βάση τα διδάγματα και τις εμπειρίες του παρελθόντος έχουν διαμορφωθεί τα θεμέλια για τη ριζοσπαστική κοινωνική εργασία. Σήμερα, οι κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να συμμετέχουν στα ευρύτερα κινήματα, υιοθετώντας εναλλακτικές ενάντια στις παραδοσιακές μορφές της κοινωνικής εργασίας και προωθώντας ένα νέο ριζοσπαστικό μοντέλο βασισμένο στο συμφέρον του ανθρώπου και όχι στο κέρδος.

Μια τέτοια προσέγγιση καλεί ο Βασίλης Ιωακειμίδης να επαναπροσδιορίσουν οι κοινωνικοί λειτουργοί ως «*Κοινωνική Εργασία της Αντίστασης*» σχετικά με τον ρόλο της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στον ελιτίστικο χαρακτήρα που βασίστηκε το επάγγελμα από την αρχή της ιστορίας του και το

φιλανθρωπικό ρόλο που ασκούσε προς το φτωχό πληθυσμό. Εκ των υστέρων, εκφράζει την ανάγκη αμφισβήτησης των παραδοσιακών προσεγγίσεων και μοντέλων, αλλά και αντιπαράθεσης με τις διακρίσεις που αναπαράγει το σύστημα. Επομένως, οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι αναγκαίο όσο ποτέ να αναπτύξουν ριζοσπαστικές προσεγγίσεις και μοντέλα «από τα κάτω», έχοντας ως επίκεντρο την κοινωνική αλλαγή και την χειραφέτηση από όλες τις μορφές καταπίεσης. (B.Ιωακειμίδης,2012:264)

iii.2. Πράσινη Κοινωνική Εργασία

Η Πράσινη Κοινωνική Εργασία ασχολείται με το αποτέλεσμα της αμφίβολης περιβαλλοντολογικής σταθερότητας. Πιο συγκεκριμένα η Πράσινη Κοινωνική Εργασία εστιάζει στις αλληλεξαρτήσεις των ανθρώπων και στις σχέσεις τους με την γλωρίδα και την πανίδα στο φυσικό τους περιβάλλον. Αναφέρεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικοοικονομικών και φυσικών περιβαλλοντικών κρίσεων, αλλά και τις διαπροσωπικές σχέσεις που υποβαθμίζουν το ευ ζην των ανθρωπίνων οργανισμών του πλανήτη. Παράλληλα, έχει στόχο να βοηθήσει την ανθρωπότητα να δημιουργήσει και να διατηρήσει ένα πλανητικό οικοσύστημα βιοποικιλότητας προσαρμόζοντας τις υπάρχουσες μεθόδους της κοινωνικής εργασίας για την προώθηση της κοινωνικής αλλαγής και να αντιμετωπίσει με το πράσινο κοινωνικό έργο, μέσα από καινοτόμες λύσεις την κρίση που υφίσταται το φυσικό μας περιβάλλον. Επιπροσθέτως, προσπαθεί να ενσωματώσει το φυσικό περιβάλλον στην εκπαίδευση της κοινωνικής εργασίας, καθώς για να προωθηθεί η αλλαγή, είναι απαραίτητο να ενσωματωθούν οι περιβαλλοντικές αξίες και πρακτικές σε όλο το

πρόγραμμα σπουδών και να εκτιμήσει την οργανική και έμφυτη αξία της μη ανθρώπινης ζωής και να υιοθετήσει έναν προσανατολισμό αλλαγής. Ακόμα, σκοπός είναι να εργαστεί σε πολλαπλούς χώρους και με διεπιστημονικές ομάδες, με πολιτιστικούς ηγέτες, ακτιβιστές, ηγέτες της κοινότητας, άλλους επαγγελματίες, για την παροχή νέων γνώσεων και δεξιοτήτων και να προωθήσει τη συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης των ανθρώπων μέσα στη φύση και την ικανότητα της ανθρωπότητας να διαταράξει τα φυσικά συστήματα. Να αναγνωρίσει την έμφυτη αξία της φύσης και να κινηθεί προς τον οικοκεντρισμό, να προλαμβάνει την περεταίρω περιβαλλοντική υποβάθμιση και να βελτιώσει την πρακτική της μέσα από τη σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, το φυσικό περιβάλλον μπορεί να βελτιώσει την ευημερία και να δώσει σκοπό, εμπιστοσύνη, εκπλήρωση και διορατικότητα. Επιπλέον, είναι ικανό να βοηθήσει τα άτομα να αποκτήσουν δεξιότητες που τους επιτρέπουν να μειώσουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα και να φροντίσουν τον εαυτό τους και το περιβάλλον. Τα άτομα χρειάζονται βοήθεια για να αποδεχθούν και να ανακτήσουν τη διασύνδεσή τους και την εξάρτησή τους από τον φυσικό κόσμο. Επιπρόσθετα να δημιουργήσει μια κοινωνία στην οποία η οικολογική και κοινωνική δικαιοσύνη εκτιμάται και ο άνθρωπος ζει σε αρμονία με τα οικοσυστήματα, να βοηθήσει στην επίτευξη των στόχων της κοινωνικής δικαιοσύνης, της καταπίεσης και της ισότητας, εξασφαλίζοντας την ανθρώπινη ευημερία και επιβίωση και να προάγει την ανθρώπινη ευημερία, τη συμπόνια και την κατανόηση των συστηματικών διακρίσεων και να εκτιμά τις έμφυτες ποιότητες άλλων ζώων αναγνωρίζοντας το ηθικό δικαίωμά τους να υφίστανται. Επίσης να χρησιμοποιήσει τις υπάρχουσες ικανότητές του για να οικοδομήσει συμμαχίες και να ενισχύσει την κοινοτική δράση, να αποφεύγει να αποδέχεται το status quo αλλά αντιθέτως, να σκέφτεται δημιουργικά για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων και να αναπτύξει και να

διατηρήσει την περιβαλλοντική δικαιοσύνη. Τέλος, έχει στόχο να διαμορφώσει εναλλακτικά μοντέλα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, προωθώντας την περιβαλλοντική δικαιοσύνη και διοργανώνοντας και κινητοποιώντας τις κοινότητες για να ανταποκριθούν στις ανθρώπινες ανάγκες χωρίς αυτό να έχει σημαντικό κόστος για το φυσικό περιβάλλον και να αντιμετωπίσει τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που υπάρχουν. (Lena Dominelli, 2013)

Η Πράσινη Κοινωνική Εργασία είναι ένα πεδίο άσκησης της Κ.Ε. που βασίζεται στις αρχές της κοινωνικής και οικολογικής δικαιοσύνης, επομένως, μέσα από τις πρακτικές της, αποσκοπεί όπως αναφέρει η Dominelli στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων, στην αλλαγή των κοινωνικό-οικονομικών μοντέλων που έχουν τις ρίζες τους στον νεοφιλελευθερισμό και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος που έχει αρνητικές επιπτώσεις κυρίως στις μειονοτικές ομάδες αλλά και να καταφέρει τα έθνη-κράτη να αποκτήσουν δέσμευση στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Ακόμη, η εμπλοκή των κοινωνικών λειτουργών στα οικολογικά-περιβαλλοντικά ζητήματα, προτείνεται για να υποστηριχθούν οι άνθρωποι στην εξάλειψη των διαρθρωτικών ανισοτήτων και να επιβεβαιώσει τα ανθρώπινα και κοινωνικά τους δικαιώματα. Επίσης, επιδιώκει να υποστηρίξει τους ανθρώπους στην προστασία του περιβάλλοντος για την ενίσχυση της ευημερίας των ανθρώπων και της οικοσφώρας αλλά και να καλλιεργήσει την περιβαλλοντική τους συνείδηση. Επιπρόσθετα, θα κινητοποιήσει τους ανθρώπους σε διάφορες συνεργασίες και συμμαχίες που προωθούν την ευημερία των ανθρώπων και της γης αλλά και θα ενδυναμώσει τις περιθωριοποιημένες κοινότητες- ομάδες και άτομα, ιδίως όσον αφορά τον επηρεασμό των θεσμικών ρουτίνας και των πολιτικών / υπεύθυνων για τη λήψη αποφάσεων (Lena Dominelli, 2013).

Άλλωστε η Πράσινη Κοινωνική Εργασία αποσκοπεί στο να εργαστεί για τη μεταρρύθμιση των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών δυνάμεων που έχουν επιβλαβή επίδραση στην ποιότητα ζωής των φτωχών και περιθωριοποιημένων πληθυσμών, να εξασφαλίσει τις αλλαγές πολιτικής και τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που είναι απαραίτητοι για την ενίσχυση της ευημερίας των ανθρώπων και τον πλανήτη σήμερα και στο μέλλον αλλά και να προωθήσει το καθήκον να φροντίζουμε τους άλλους και το δικαίωμα να φροντίζουμε από τους άλλους (Lena Dominelli, 2013).

Για τους παραπάνω λόγους, η Πράσινη Κοινωνική Εργασία κρίνεται απαραίτητη στις σύγχρονες κοινωνίες οι οποίες χαρακτηρίζονται από περιβαλλοντικές κρίσεις οι οποίες αλληλεπιδρούν με τις κοινωνικές κρίσεις. Χρησιμοποιώντας, λοιπόν, ολιστικές προσεγγίσεις, καλείται να αντιμετωπίσει τις συνέπειες αυτής της αλληλεπίδρασης αλλά και να τις προλάβει (Lena Dominelli, 2013).

iii.3. Κοινωνική εργασία στο δρόμο-Street work

Η κοινωνική εργασία στο δρόμο (streetwork) αποτελεί προσέγγιση ευάλωτων πληθυσμών οι οποίοι είναι απομακρυσμένοι από τους φορείς παροχών υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής πρόνοιας. Παρά το γεγονός ότι έχουν αναπτυχθεί διαφορετικοί ορισμοί και περιγραφές της προσέγγισης αυτής, ο κοινός στόχος τους εστιάζεται στην προσβασιμότητα των πληθυσμών αυτών στα υπάρχοντα υποστηρικτικά δίκτυα, η οποία αποτελεί δικαίωμα των ανθρώπων στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και προϋπόθεση για μια δίκαιη κοινωνία (Grymonprez, Roose & Roets, 2017). Το Social

Street Work (Κοινωνική Εργασία Δρόμου) είναι μια διεθνώς αναγνωρισμένη μορφή κοινωνικής υποστήριξης. Η δράση της επικεντρώνεται στην ενίσχυση, τη στήριξη και την προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, που βρίσκονται σε συνθήκες “δρόμου”. Επιπλέον, μέσα από τη συγκεκριμένη μέθοδο προσφέρεται η δυνατότητα του να διαφυλαχτεί η ψυχική και σωματική υγεία των εξυπηρετούμενων, παρά τις πιθανές αντιξοότητες που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Στις Η.Π.Α. η εργασία στο δρόμο (streetwork) απευθυνόταν κυρίως στους φτωχούς και τους μετανάστες. Σύμφωνα με τη Gibson, η σύγχρονη μορφή της εργασίας στο δρόμο βασίζεται στο μοντέλο παροχής κοινωνικών υπηρεσιών που εφαρμόστηκε το 1950 στις Η.Π.Α., προκειμένου οι κοινωνικοί λειτουργοί να διασυνδεθούν και να επικοινωνήσουν με τις συμμορίες των νέων στο χώρο σε μια προσπάθεια μείωσης της βίας, των αντικοινωνικών συμπεριφορών, της πρόκλησης σοβαρών ζημιών σε ανθρώπους και περιουσίες, τη διακοπή της σχολικής παρακολούθησης και τη διόρθωση της «παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς» (Oswald, 1965). Το Social Street Work εστιάζεται σε παιδιά, εφήβους και νεαρά άτομα όπως και σε ενήλικες και ηλικιωμένους που αντιμετωπίζουν προβλήματα διαβίωσης και υφίστανται πολλαπλές μορφές αποκλεισμού. Το Social Street Work επιδιώκει η ομάδα στόχος να έχει τον κυρίαρχο ρόλο σε όλες τις φάσεις προσέγγισης της, αλλά και κατά τη διάρκεια της οικοδόμησης της σχέσης ανάμεσα στον ειδικό και τον εξυπηρετούμενο. Επιδιώκεται, η σχέση αυτή να βασίζεται πάνω στις αρχές της εμπιστοσύνης, της ενθάρρυνσης, της ιδιωτικότητας και της κατανόησης, ώστε να υπάρξει μια γερή βάση και η παροχή βοήθειας να είναι στο μέγιστο βαθμό αποτελεσματική. Οι Social Street Workers προσεγγίζουν τις περιθωριοποιημένες κοινωνικά ομάδες με υπομονή, χωρίς επικριτικότητα, με γνώμονα τις βασικές ηθικές αξίες του social street work. Βασικό τους μέλημα είναι να λύσουν, από κοινού, τα ζητήματα που απασχολούν τους

εξυπηρετούμενους - ομάδες στόχου . Η προσέγγιση αποζητά την άμεση ανάκτηση της αυτοεκτίμησης και του αυτοσεβασμού των κοινωνικά περιθωριοποιημένων ατόμων, ώστε αφού ενδυναμωθούν, θα μπορέσουν να παλέψουν για την ομαλή επανένταξη τους στην κοινωνία. Ο Ζαϊμάκης (2009:219) για το «Streetwork» έχει χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «οι εργαζόμενοι στα προγράμματα εκτός δομής φιλοδοξούν να δημιουργήσουν ισότιμες και ειλικρινείς σχέσεις εμπιστοσύνης με τα άτομα σε κίνδυνο, με στόχο την κινητοποίηση τους για την ανάληψη δράσης και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τους». Έτσι, γίνεται φανερό ότι η παρέμβαση του «Street work» έχει επιρροές από τη κριτική κοινωνική εργασία (αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας) αλλά και τις πρακτικές αυτής, δηλαδή την ενδυνάμωση του πληθυσμού και την ενεργό συμμετοχή του. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι το «Streetwork» αποσκοπεί στη εξάλειψη του στιγματισμού των ανθρώπων που ζουν στο δρόμο και σε καμία περίπτωση δεν απαιτεί από αυτούς να αλλάξουν τον τρόπο ζωής τους, αν πρώτα οι ίδιοι δεν το επιθυμούν. Όλα τα παραπάνω έχουν τις ρίζες τους στις αρχές, τις αξίες και τις πρακτικές της κοινωνικής εργασίας και αντικατοπτρίζονται στην άσκηση της δουλειάς στο δρόμο, όπου αποδεικνύουν σε κάθε ευκαιρία ότι μια διαφορετική και κριτική πρακτική προσέγγιση μιας ευάλωτης πληθυσμιακής ομάδας , μπορεί να επιφέρει μια αργή , αλλά σημαντική σταδιακή κοινωνική αλλαγή.

iii.3.1. Κάποιες ενδεικτικές δράσεις

- Παροχή καρτών υγείας EMFASIS¹⁴ για άπορους και ανασφάλιστους συνανθρώπους μας, που προσφέρουν δωρεάν ιατρικές εξετάσεις και ιατρική αξιολόγηση
- «Αλλάζοντας το Χτες – Οδοντιατρική Αποκατάσταση» για άτομα που βρίσκονται στο στάδιο κοινωνικής επανένταξης, πχ πρώην χρήστες
- Πρωτοβουλίες εξασφάλισης ειδών σίτισης και ρουχισμού, κιτ επιβίωσης, ειδών ατομικής υγιεινής, ειδών καθαρισμού, βρεφικών παιδικών, σχολικών και δημιουργικών παιχνιδιών σε παιδιά, οικογένειες, ηλικιωμένους, άστεγους, άπορους
- Be the Miracle – Pedro Arrupe: Μέσα από ομάδες ανάπτυξης και δημιουργικής έκφρασης της Emfasis επιδιώκουν την ανάπτυξη επικοινωνίας και δραστηριοτήτων των παιδιών
- Ενημέρωση για κοινωνικές δομές (Πολυιατρεία, Κέντρα Ημέρας, Συσσίτια, Προγράμματα Απεξάρτησης) και για Δωρεάν Υπηρεσίες (π.χ Εκπαίδευση και Ψυχαγωγία μέσα από δωρεάν θεάματα)
- Συμβουλευτική σε νομικά και εργασιακά θέματα
- Προσωρινή φιλοξενία για όσους έχουν ανάγκη ή στερούνται στέγασης

3.3.2 Στόχοι

Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο του Διεθνούς Δικτύου των Κοινωνικών Λειτουργών στο Δρόμο (2008), οι δράσεις στοχεύουν στα εξής:

¹⁴ www.emfasisfoundation.org

(α) Προσέγγιση των ατόμων, οικογενειών, ομάδων που έχουν ανάγκη υποστήριξης ή βοήθειας αλλά είναι εκτός των υπηρεσιών

(β) Κινητοποίηση και συνοδεία για την εύρεση εναλλακτικών δραστηριοτήτων ή τύπου υποστήριξης και θεραπείας

(γ) Κοινωνική εκπαίδευση σχετικά με τη χρήση των διαθέσιμων υπηρεσιών

(δ) Μείωση αποκλεισμού

(ε) Ενδυνάμωση της πολιτικής και κοινωνικής συνείδησης της κοινωνίας και των σχεδιαστών της πολιτικής. Τέλος, οι Karabanow και Clement (2004) εντάσσουν τις υπηρεσίες σε πληθυσμούς στο δρόμο σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες που αφορούν την εκπλήρωση βασικών αναγκών, τις ιατρικές υπηρεσίες, τις θεραπευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες εκμάθησης δεξιοτήτων.

3.3.3 Μορφές εργασίας στο δρόμο

- Outreachwork (προσπάθεια προσέγγισης)
- Detachedwork (μεμονωμένη/αποσπασμένη προσφορά βοήθειας)
- Projectbasedwork (εργασία βασιζόμενη σε κάποιο πλάνο)
- Groupaction (ομαδική εργασία)

(Dynamo,2014)

- i. Προσέγγιση με βάση στη κοινότητα - Η εργασία στο δρόμο σταματά και δίνει τη θέση της στην εργασία στη κοινότητα . Η εργασία μέσα στη κοινότητα ως σύγχρονη επαγγελματική δραστηριότητα , προϋποθέτει την ύπαρξη ειδικών

εργαζομένων , οι οποίοι στοχεύουν στην αντιμετώπιση των αναγκών
ευπαθών κοινωνικών ομάδων . (Σταθόπουλος , 2005).

- ii. Εμφύχωση – Τα άτομα επανακτούν τις δυνάμεις τους , αναλαμβάνουν εκ
νέου ευθύνες μέσα από δραστηριότητες , ώστε να επανενταχθούν σταδιακά.
- iii. Εκπαίδευση –Η εργασία στο δρόμο βοηθά στην αποκατάσταση του ατόμου
ως κοινωνικό υποκείμενο και συνεισφέρει στην αποκατάσταση του με το
κοινωνικό δίκτυο . Γίνεται προσπάθεια εξάλειψης του κοινωνικού
αποκλεισμού .

(Διεθνής οδηγός για τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας στο δρόμο , όπως αυτή
πραγματοποιείται σε όλο τον κόσμο ,2008)

3.3.4. Στόχοι εργασίας στο δρόμο

- Ανάπτυξη πολιτικής και κοινωνικής συνείδησης
- Κοινωνική εκπαίδευση
- Κινητοποίηση και υποστηρικτική πλαισίωση
- Προληπτική δράση
- Ανάπτυξη σχέσεων
- Παρεμβάσεις πρόληψης
- Ατομική αλλαγή που προκύπτει μέσα από την αλληλεπίδραση
- Αλλαγή στη κοινότητα
- Αλλαγή στη κοινωνική πολιτική

Το “social street work” προέκυψε από την ανάγκη των ανθρώπων που
εργάζονται στο κλάδο της υγείας, μιας και σκοπός τους ήταν να εξασφαλίζουν τις

καλύτερες δυνατές συνθήκες διαβίωσης και ψυχικής ισορροπίας, σε όλους, ανεξάρτητα από τη δυσκολία που θα ενείχε η προσέγγιση-δράση τους. Οι καθημερινά αυξανόμενες ανάγκες των εξυπηρετούμενων, συμβάλλουν στη εξέλιξη και την ανάδειξη της ‘‘εργασίας του δρόμου’’. Επιπλέον, μας θυμίζουν ότι τα πάντα είναι εφικτά όταν έχουμε να κάνουμε με την ανθρώπινη δύναμη και την αγάπη για τον συνάνθρωπο μας. Έτσι, άνθησε και στη περίοδο της πανδημίας, αφού οι ψυχοκοινωνικές ανάγκες των ανθρώπων ήταν ποικίλες. Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε σε κάποιες από τις οργανώσεις, που πραγματοποιούν δράσεις στα πλαίσια του ‘‘street work’’.

- Street work Project
- OKANA
- Steps organization
- Klimaka
- Red umbrella
- Synthima
- Emfasis
- PRAKSIS

3.4 Συνοπτικά

Στο 3^ο κεφάλαιο περιγράψαμε 3 ενδεικτικές προοπτικές Κοινωνικής Εργασίας που μπορούν να εφαρμοστούν στο πεδίο της κοινότητας. Αρχικά, η Ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία αποτελεί μια ολοκληρωμένη μέθοδο, η οποία αναδεικνύει την απορριπτική στάση του κοινωνικού λειτουργού στις παραδοσιακές πρακτικές και την

υιοθέτηση ενός εναλλακτικού μοντέλου, βασισμένου στο συμφέρον του ανθρώπου και όχι στο κέρδος. Στη συνέχεια, η Πράσινη Κοινωνική Εργασία ορίζεται ως μια νεοεισερχόμενη μέθοδος, επικεντρωμένη στην αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον και τις ανάγκες που προκύπτουν, εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και της περιβαλλοντικής καταστροφής. Τέλος, αναφέρθηκε η Κοινωνική Εργασία στο δρόμο, ως μια μέθοδος που έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις το τελευταίο διάστημα, λόγω των περιοριστικών μέτρων που έχει επιβάλει η πανδημία, απευθύνεται σε ευάλωτους πληθυσμούς πχ άστεγοι και αναπτύσσει δράσεις εκτός δομής.

Συμπεράσματα

Έπειτα από τη μελέτη της βιβλιογραφίας μας, η σπουδαστική μας ομάδα αποπειράθηκε να καλύψει τα διερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί σχετικά με την ιστορία, την εξέλιξη και τις προοπτικές της ΚΕΚ.

Την δεκαετία του 60', οι αυξημένες βιοποριστικές ανάγκες του πληθυσμού, οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας νέας μεθόδου κοινωνικής εργασίας, την κοινωνική εργασία στην κοινότητα. Η ΚΕΚ ορίζεται ως διακριτή μέθοδος, η οποία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, στην προσπάθεια να καλύψει τις ανάγκες που δημιουργήθηκαν από τις πληγές του πολέμου.

Η Κοινωνική Κοινωνική Εργασία, κατά την εξέλιξη της, ανέπτυξε τα εξής μοντέλα, φροντίδα στην κοινότητα, κοινοτική οργάνωση, κοινοτικός-κοινωνικός σχεδιασμός, κοινοτική εκπαίδευση και κοινοτική δράση. Επίσης, δημιουργήθηκαν κρατικές υπηρεσίες παροχής φροντίδας, όπως τα κέντρα κοινότητας, το «Βοήθεια στο

σπίτι», αλλά και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που αξιοποίησαν περισσότερο την Κοινωνική Εργασία στο δρόμο και το outreach. Ενδεικτικά παραδείγματα street work μπορούμε να αναφέρουμε τον ΟΚΑΝΑ, απευθυνόμενο προς τους τοξικοεξαρτημένους και την PRAKSIS, η οποία παρεμβαίνει στον άστεγο πληθυσμό.

Η εμφάνιση του κορωνοϊού, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση επέφεραν πολλές αλλαγές στη δράση της Κοινωνικής Εργασίας στη Κοινότητα. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, οι κοινωνικοί λειτουργοί, κλήθηκαν να αξιοποιήσουν νέες τεχνικές και ήρθαν σε επαφή με νέες προκλήσεις. Κατά την περίοδο της λιτότητας, δημιουργήθηκαν πρωτοβουλίες αλληλεγγύης, ανταλλακτικά δίκτυα, άτυπα και τυπικά δίκτυα κοινωνικής προσφοράς. Στο πλαίσιο της πανδημίας οι κοινωνικοί λειτουργοί χρειάστηκε να αξιοποιήσουν νέα εργαλεία με τη χρήση τεχνολογικών μέσων. Επιπλέον, αναδείχθηκε ο ρόλος των ΜΚΟ και η δράση τους έξω από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Για παράδειγμα, οι Γιατροί του Κόσμου, δημιούργησαν κινητή μονάδα παροχής φροντίδας ηλικιωμένων στο σπίτι.

Διακρίνεται ότι η ΚΕΚ επικεντρώνεται περισσότερο στην παροχή υπηρεσιών φροντίδας, παρά στην τοπική ανάπτυξη. Από την άλλη, παρατηρείται ότι προγράμματα κοινοτικής ανάπτυξης έχουν προωθηθεί από τις ακαδημαϊκές κοινότητες, όπως το Εργαστήριο Τοπικής Κοινοτικής Ανάπτυξης του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ. Επομένως, η Κοινωνική εργασία στην Κοινότητα χρειάζεται να αναπτυχθεί μέσω της ενίσχυσης διαμεθοδικών μεθόδων, την αξιοποίηση του συμμετοχικού σχεδιασμού, της παιδαγωγικής και την έμφαση σε εναλλακτικά εργαλεία, όπως αυτό της κοινοτικής δράσης.

Όσον αφορά τις προοπτικές και τις τάσεις, το street work και η πράσινη κοινωνική εργασία φαίνεται να είναι το μέλλον της Κοινωνικής Εργασίας. Συγκεκριμένα, η Green Social Work στοχεύει στην ενσωμάτωση του φυσικού

περιβάλλοντος στην εκπαίδευση της κοινωνικής εργασίας και το street work αποσκοπεί στην πιο άμεση και δραστική αντιμετώπιση σε καταστάσεις κρίσης.

Λόγω έμφασης σε αλλά σημεία, δεν αναλύσαμε τις κοινωνικές επιχειρήσεις, κάτι που υστερεί στην εργασία μας. Πρόκειται όμως για ένα πεδίο, που έχει σκοπό την εργασιακή ένταξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και χρειάζεται να επεκταθεί στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Ζαιμάκης Γ.(2011). *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες, ανάπτυξη , συλλογική δράση ,πολυπολιτισμικότητα .* Αθήνα :ΠΛΕΘΡΟΝ
2. Ζαιμάκης Γ.(2002). *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες.* Αθήνα :Ελληνικά γράμματα
3. Καλλινικάκη, Θ. (2011). *Εισαγωγή στη θεωρία και στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας.* Αθήνα:Τόπος.
4. Καραγκούνης Β. (2008). *Κοινοτική εργασία και τοπική ανάπτυξη.* Αθήνα: Τόπος.
5. Καραγκούνης Β. (2020). *Κοινοτική κοινωνική εργασία, θεωρήσεις μοντέλα και τεχνικές εκτίμησης, παρέμβασης και αξιολόγησης.* Αθήνα: Τόπος
6. Β. Καροτσιέρη ,Ε Λαλιώτη. (2007) *Κοινωνική εργασία με κοινότητα κινητοποίησης πολιτών μέσα από τους πολιτιστικούς συλλόγους σε περιοχές της Πάτρας.* (πτυχιακή εργασία). ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα.
7. Κοντογιάννη, Ε. e-class, ΤΕΙ Αθηνών, Τμήμα Επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας
8. Σταθόπουλος, Π. (2005). *Κοινοτική εργασία, θεωρητικές προσεγγίσεις.* Αθήνα: Παπαζήση.
9. Ανοιχτά ακαδημαϊκά μαθήματα ΤΕΙ Αθήνας, Μεθοδολογία κοινωνικής εργασίας με κοινότητα , Ελένη Κοντογιάννη “ocp.teith.gr”
10. [Αυγερόπουλος, Γ., 2011-12. Elsystema. Σώζοντας ζωές: Μια παραγωγή της Smallplanet](#)

http://politropi.greek-language.gr/keimeno/el-sistema/?fbclid=IwAR3KOCwDQIS6zZ38f6kE7Y_2_Eh3vqNd5xqVpnFHG13mSYc-RG5JGzw_ILU

11. Ελένη Π, 29/4/2020 <https://socialpolicy.gr/2020/04/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CE%BB%CE%B5%CE%B9.html?fbclid=IwAR0IshVXI5xIQVmZcNbESKQhYGIfbxRJBhu-VAJFZ2PZqy4jx3urvYgbf> (ανακτήθηκε στις 21/08/2021)
12. Κέντρο Συντονισμού για θέματα μεταναστών και προσφύγων
<https://www.accmr.gr/el/>
13. Ιωακειμίδης, Β. (2012). *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη: Ριζοσπαστική και Κριτική Θεωρία, Πρακτική, Παραδείγματα*. Αθήνα: Ίων.
14. Ιωακειμίδης, Β. (2021). *1^ο διεθνές συνέδριο Ριζοσπαστικής Κοινωνικής Εργασίας*. 26-28 Μαρτίου 2021. Αθήνα

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

-
15. Bates, S. (2018 December, 29). How struggle won women the vote. *Socialist worker*. Retrieved from <https://socialistworker.co.uk/art/46019/How+struggle+won+women+the+vote>

16. Πλουμπίδης, Δ., 2020: *Living with covid-19*.
17. Anastasiou, E., Duquenne, Marie Noelle, 2021: *First-wave COVID-19 pandemic in greece: the role of demographic, social, and geographical factors in life satisfaction during lockdown*.
18. Larson, H.J., 2018. *The biggest pandemic risk? Viral misinformation*.
19. Keith Poll, 2017: *Analysing Community Work* .
20. Wu P, Fang Y, Guan Z, Fan B, Kong J, Yao Z, Liu X, Fuller CJ, Susser E, Lu J, Hoven CW. *The psychological impact of the SARS epidemic on hospital employees in China: exposure, risk perception, and altruistic acceptance of risk*. Can J Psychiatry. 2009 May;54(5):302-11. doi: 10.1177/070674370905400504. PMID: 19497162; PMCID: PMC3780353.
21. Dubey, S., Biswas, P., Ghosh, R., Chatterjee, S., Dubey, M. J., Chatterjee, S., ... Lavie, C. J. (2020). Psychosocial impact of COVID-19. *Diabetes and Metabolic Syndrome: Clinical Research and Reviews*, 14(5), 779–788. <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.05.035>
22. Chung RY, Li MM. Anti-Chinese sentiment during the 2019-nCoV outbreak. *Lancet*. 2020 Feb 29;395(10225):686-687. doi:

10.1016/S0140-6736(20)30358-5. Epub 2020 Feb 12. PMID:
32122469; PMCID: PMC7133618.

23. Green Social Work and Environmental Justice in an Environmentally Degraded, Unjust World, Lena Dominelli, 2013

24. Ioakimidis, V.(2016, May 24). A guide to radical social work. *The Guardian*. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου,2021, από <https://socialworkers.gr/arthrografia/22-ti-einai-i-rizospastiki-koinoniki-ergasia.html>

25. Liverpool Hope University. (2015). *The social work action network Nd radical social work today*. UK https://www.youtube.com/playlist?list=PLsuMeuKizJWak1_nL-s9sJK4tbxkv2Dqww